

MİMAR SİNAN

5. İngiltere'de Ana Büyük Locanın
Kurulduğu Çağda Ahlâk Felsefesi ..... Macit ERBUDAK
15. Özgürlüklerimiz Hakkında ..... İsmail Husrev TÖKİN
19. Fransız Devrimi ve Masonluk (devam) ... Fikret ÇELTİKÇİ
30. Eski Mısır'da Tasavvuf ve Sülûk ..... Nureddin Necdet EVİN
46. Vasiyetname ve Socrates ..... H. Lütfü ENSARİ
53. Masonluk ve Filateli ..... Yazan : Walter J. KIRBY
Çeviren : Tarık GÜNER
55. Duâ ..... Yazan : Schweizer
Çeviren : Macit ERBUDAK
56. Olayların İçinden ..... Sahlr ERMAN
59. Localardan Haberler ..... Mimar SİNAN
64. Ünlü Masonlar ..... Emine M. ATABEK
72. Aramızdan Ayrılanlar ..... Mimar SİNAN

MİMAR SİNAN

**Gevşemeyin, endişe etmeyin. İnancınız
sağlamsa, mutlaka başaracaksınız.**

Şânı Yüce Kur'an, S. III. 139

Kapak kompozisyonu : ŞİNASI BARUTÇU
YENİLİK BASİMEVİ — TİPO — OFSET
Tel : 43 55 72 * İSTANBUL — 1980

MİMAR SİNAN

Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locasının
tarihi, çağdaş ve gerçekçi açıdan
araştırma ve yayın organıdır.

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası adına
imtiyaz sahibi : Cavit YENİÇİOĞLU

Yazı işlerini fiilen idare eden : T. Zihni TARHAN

DERGİDE ÇIKAN YAZILARIN SORUMLULUĞU YAZARLARINA AITTİR.

ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR, ÜYELERE MAHSUSTUR. PARA İLE SATILMAZ

1980

Nuruziya Sokağı 25, Beyoğlu, Tel : 49 47 53

SAYI : 37

5. İngiltere'de Ana Büyük Locanın
Kurulduğu Çağda Ahlâk Felsefesi ..... Macit ERBUDAK
15. Özgürlüklerimiz Hakkında ..... İsmail Husrev TÖKİN
19. Fransız Devrimi ve Masonluk (devam) ... Fikret ÇELTİKÇİ
30. Eski Mısır'da Tasavvuf ve Sülûk ..... Nureddin Necdet EVİN
46. Vasiyetname ve Socrates ..... H. Lütfü ENSARİ
53. Masonluk ve Filateli ..... Yazan : Walter J. KIRBY
Çeviren : Tarık GÜNER
55. Duâ ..... Yazan : Schwelzer
Çeviren : Macit ERBUDAK
56. Olayların İçinden ..... Sahir ERMAN
59. Localardan Haberler ..... Mimar SİNAN
64. Ünlü Masonlar ..... Emine M. ATABEK
72. Aramızdan Ayrılanlar ..... Mimar SİNAN

Gramer şüphesiz ki birinci ilimdir.
Diyalektik, söylemesi hoşuma gidiyor, ikincisidir.
Retorik'in üçüncüsü olduğu inkâr olunamaz.
Musiki, size söylüyeyim ki, dördüncüsüdür.
Astronomi, bence, beşincisidir.
Aritmetik, şüphe yok ki, altıncısıdır.
Geometri ki, yedincisidir, listeyi kapamakta.
Ve doğruyu sahteden kesinlikle ayırabilmektedir.
Yedi ilimler bunlardır.
Bunları iyi kullanan kimseye gök açıktır.
Şimdi, sevgili çocuklar, kendi bilginizle
Gururu ve haseti bir yana bırakın
Gittiğiniz her yerde iyi davranış
Ve iyi terbiye gösterin.

REGIUS'den

İngiltere'de Ana Büyük Locanın Kurulduğu Çağda Ahlâk Felsefesi

Macit ERBUDAK

Ritüellerin düşünce kaynaklarını araştıranlar için, 18. yüzyılda İNGİLTERE'de egemen olan ahlâk anlayışlarını incelemek yararlı olacaktır. Bu çağda yeni bir kültür anlayışı ve insanın sorunlarını kendi aklının ışığıyla aydınlatma isteği ağırlık kazanmaktadır. Aydınlanma çağı adı verilen bu 18. yüzyıl metafizikten uzaklaşan, insan ve dünyasıyla ilgili yeni değerler ve görüşler öne süren bir yüzyıldır.

Bu yüzyıl içinde aynı zamanda zıt görüşlerin de geliştiği, akılla duygunun savaştığı görülür. Ama bu yüzyılda hakim olan görüş, yine de akıl inancı kullanılan yöntemse, tecrübeye dayanan bir yöntemdir. Bu yüzyıl düşünürleri insana ilişkin çeşitli sorunların çözümünde gerçeklikten yola çıkarlar. Bütün Avrupa'ya yayılmış olan bu düşünce akımının çıkış noktası İNGİLTERE'dir.

18. yüzyıl İngiliz ahlâk felsefesinde ilkin çağın ahlâk felsefesinin dayanağı olan iki kavram ve bu iki kavrama bağlı iki akıma değinmek zorunlu görünmektedir. Bu iki akım ahlâkçılık ve yergiciliktir (SATICILIK). Ahlâkçılık, insanların davranışlarını belirli ilkelere göre düzenlemeleri ve belirli güdülerini ötekilere yönlendirerek eğitmeleri ge-

rektiğini savunan görüştür. Oysa, yergicilik ahlâkcılığın önerdiği ilkelerin kullanılma imkânlarını deneyen bir görüştür.

İnsanların bu ilkeleri birer ülkü, ölçüt (Kıstas) ya da eylem biçimi olarak hangi noktaya kadar benimsediklerini, okudukları dualardan dile getirdikleri erdemleri uygulayıp, uygulamadıklarını sormazlar. Çünkü duanın kendisinin anlamı yergiciyi ilgilendirmez. Çünkü bu ahlâk akımı felsefeden yoksundur. Öte yandan ahlâkçılar, yergicileri, değerlerin varlığını inkâr ettikleri, ahlâkcılığı bir hiçe indirdikleri için suçlarlar.

Gerçekte yergiciliğin bütün gücü, zıtlığın, sözle eylem, gerçeğe taklit arasındaki türden zıtlığın gücüdür. Kendini sevme, açık ya da gizli bencillik her türden verimli eylemin kaynağıdır. Gerçekte, 18. yüzyıl ahlâk felsefesinin çoğu hazcı (HEDONİST) olduğu zaman bile, benlikçi (EGOİST) teoriye karşı bir tutum alma sayılır. Çünkü, bu yüzyılın ahlâk felsefesi özü gereği bireyci ve bencil olmayan toplumcu bir ahlâk felsefesidir. Bu bakımdan eski çağın bireyci mutluluğu 18. yüzyılda bu niteliğini yitirir. Söz konusu olan artık toplumun mutluluğudur. Bu mutluluk anlayışının gayesi, olabildiği kadar çok sayıda insanın olabildiği kadar çok mutlu olmasıdır. Kuşkucu olsunlar veya olmasınlar İngiliz ahlâkçıları (MORALİSTLERİ) gerçekliğin ne olduğunu sorarlar. Doğrunun ve yanlışın, iyinin ve kötünün alamı nedir, kötü yaşayan biri günahlarının bedelini kime öder, sıradan bir vatandaş bu kelimelerle ne demek ister, türünden sorular üzerinde dururlar ve bunları cevaplandırmaya çalışırlar. 18. yüzyılda fildişi kulesindeki filozofu değil, sokaktaki adamın seviyesi, bütün düşünürlerce benimsenmiş ve onun tecrübeleri daha sonraki incelemelere malzeme sağlayacak şekilde işlenmiştir. Yani bu dönemin ahlâkçıları erdemın gerçekliliği konusundaki araştırmalarına sıradan insanların ortak duygusundan (HÄSSE) başlarlar. Sonra da ilgilerini yansız bir tutumla ahlâksal bilinçlilik olayları üzerinde toplarlar.

18. yüzyıl İngiliz ahlâkçılarının başarıları ahlâk felsefesinin psikolojik yönünde kendini gösterir. Bu felsefe, bilim gibi, temelden tüme varımcıdır. Olaydan ilkeye yükselir, olayları toplar, sonra onları açıklamak için bir nazariye arar.

Bundan dolayı ahlâk felsefesi nazariyesini, genel bir felsefe sisteminin bir bölümü, ya da bir bilgi nazariyesine ek olarak göstermeye

pek yönelik değildir. Bilgi nazariyesiyle en çok ilgili olduğu ahlâksal algıların kaynaklarının duyuda mı, yoksa akılda mı bulunduğu sorusunda bile prâtik alandan nazari alana doğru gitmek gibi çağdaş idealizme özgü çabalardan hiç birine girişmez. 18. yüzyılın ahlâk yönelişini theolojinin çöküşü ve dini müeyyidelerin azalan otoritesine bağlı olarak izleyip, bu dönemin ahlâk felsefesini dinin yerine geçen ve toplumun temeli olan bir felsefe saymak olağandır.

18. yüzyıl ahlâk düşünürlerinin en çok tartıştıkları ortak konu, ahlâk ilkelerinin neler olduğu konusudur. Bundan sonraysa tüm ahlâk ilkelerinin tek bir ilkeye indirgenip, indirgenemeyeceği sorunu geliyordu. Ahlâksal inançlarımızı incelemenin bir sonucu olarak, hepsinin bir inanca, genel mutluluğa erişmeye çabaladıklarını benimsersek, kuşkusuz böyle bir temel sorun karşısında belirli ahlâk anlayışlarının kendilerine özgü birer yaklaşımları olacaktır.

Bu yüzyılda İngiltere’de : a) **AKLA**, b) **DUYUYA**, c) **DOĞAYA**, d) **YARARA**, ve e) **AHLÂK DUYUSUNA** (Moral-sense) dayalı ahlâk anlayışlarıyla karşılaşırız.

a ve b) Akılcı akım, algı yetisi (Meleke) olarak akı, duygucu akımsa, duyguyu benimser. Özel durumlar söz konusu olunca her iki akım da yarararcıdır. Ünlü ahlâkçı Bentham yarar kavramıyla, herhangi bir nesnenin kendisiyle yarar, çıkar, haz, iyilik yada mutluluk sağlanan veya çıkarı söz konusu olan kimsenin zarar, acı, kötülük, ya da mutsuzlukla karşılaşmasını engelleyen özelliğini dile getirir. Çıkarı söz konusu olan şey toplumsa, toplumun mutluluğu, eğer öze bir bireyse, bireyin mutluluğu yarar aracılığıyla sağlanır. Her iki akım için erdem, nesnelere ve bozulmamış insanın doğasına uygun olduğu için doğaldır. Ama insan doğası nedir?

İnsanın ortak ve uygun doğasıysa, dış koşullarla ilgi içerisinde, kendini en iyi şekilde korumasını sağlayan yapısıdır. Her iki akım da yalnızca **Tanrının** iradesinin ve iyilik yaptırma gücünün, doğruyla yanlış arasındaki ayrımı oluşturabileceğini kabul etmezler. Dönemin laik olan Özelliği de bunu gerektiriyordu. Öte yandan, duygucu akımın düşünürleri, ahlâksal eğilimlerimizin Tanrının kine benzer olduklarını ve erdemin müeyyidesini oluşturan bir şey olarak düşünülen vicdanın Tanrının içimizdeki sesi olduğunu söylerler. Ancak bu açıklamanın yeterli olmadığı, akılcı akımı benimseyenlerce öne sürül-

müştür. Daha sonra varılan bir sonuca göre, erdemle mutluluk arasındaki uygunluk ancak, Tanrının gelecekteki bir yaşam için ödülleri dağıtmasıyla oluşturulabilmiş olabileceği söylenmiştir. Bu uygunluk, yani erdemle mutluluğun birlikteliği akılcıların evren şemasının temelidir. Bunsuz bir evren şeması zaten ahlâk dışı olurdu.

c) Geniş anlamda doğalcılık, ahlâklılığın değerlendirilmesini ahlâk sal olaylara baş vurmaksızın yapma çabasıdır. Doğalcılar, ahlâk sorunlarını çözmeye insan aklının yol göstericiliğine güvenip, bilime söz hakkı tanırlar. Doğaya dayalı ahlâk anlayışları bazı genel ilkeler altında ele alınabilirler.

1. İlke : Ahlâk kuralları, dar anlamda doğal yarar konusuna erişmenin buyruklarıdır. Eylemler bu gayeye erişmek üzere eğilim gösterdikleri sürece doğrudurlar.

2. İlke : Ahlâk kuralları, iyilik isteklerini dışarda bırakmayan en yüksek istek doyumlarına erişmek için buyruklardır. İsteğin en yüksek doyumunu gaye edinmek, ahlâklılığın temel ilkesi olarak, kendini sevmeyi benimsemek demektir.

Bütün ahlâk ilkeleri kendini sevmeye indirgenebilirlerse, kendini sevmeyi açıklamak ve haklı çıkarmak konusunda büyük güçlüklerle karşılaşılmaz. İnsanların karşılamaya çalıştıkları istekleri olması doğaları gereğidir. Bu ikinci ilkenin en önemli yandaşı 17. yüzyıl ahlâkçılarından T. Hobb'es'tir. 18. yüzyılın ahlâk felsefelerinin tümü ya ona dayandıkları ya da ona karşı oldukları için Hobb'es'in ahlâk nazariyesini gözden geçirmek gerekir. Çünkü, incelenen dönemin en güç sorunlarından biri, kendini sevmenin insan davranışını yönetmede oynadığı roldür.

Ahlâkın din ve metafizikle temellendirilmesini doğru bulmayan Hobb'es, ahlâkı deneysel gerçekler üzerine kurmaya çalışır ve bir doğal ahlâk anlayışı geliştirir.

İnsan eylemlerini açıklarken insanın doğal durumundan işe başlar. Doğal durumda herkes herkese karşı savaş halindedir. İnsan, insanın kurdudur. İnsan doğuştan bencildir. Kendini sevme, kendini koruma iç güdüsü insanda ön plândadır. Herkes her zaman kendi çıkarını gözeteyeceği için kendisi için iyi olanı seçer. Böylece, Hobb'es insanın bütün eylemlerini kendini sevme ve kendini koruma iç güdüsü gibi tek bir ilkeye götürür.

Hobbes, başlangıç noktası olarak insanı, gerçekte nasılsa öyle ele alır. İnsanla öteki hayvanlar arasındaki ana ayrım, insanın erişmeye çalıştığı yiyecek ve rahatlık gibi belirli amaçları olduğunu bilmesi ve onlara erişmek için bilinçli olarak plân yapabilmesidir. O, bu nedenle kendi kendisine ne yapması gerekir türünden sorular sorabilir. Öte yandan Hobbes için insanın isteğinin konusu her neyse, onun kendisi adına iyi diye adlandırdığı şey odur. Kuşkusuz Hobbes başka bireyler arasındaki istekler çatışmasına büyük bir önem verir. İyi, herhangi birinin istediği şey olduğuna göre, pek çok değişik şey, kendi başlarına iyi olabilir. Ama eğer, insan başkalarını düşünmeksizin kendi isteklerini elde etmeye çalışırsa, sonuç en azından bir soğuk savaştır. Öyleyse bütün insanlar isteklerine erişmek için, başkalarının işbirliğine gereksinme duyarlar. En büyük iyi, salt iyi gibi bir gaye olarak, evrensel geçerliliği olan bir iyi yoktur. Ama, araç olarak, evrensel iyi diye onanan bir şey vardır.

Bu, barış sever ve düzenli bir toplumun varlığıdır. Kendi isteklerini doyurmaya yönelik birey, eğer aklına dayanıyorsa kendi kendisine böyle bir topluma nasıl erişebileceğini soracaktır. Oysa, zorunlu olan koşullar bellidir. Herkes, yalan söyleme, öldürme, çalma gibi bir ortak kurallar dizisine boyun eğmeyi onamalıdır. Boyun eğmek istemeyenleri bu davranış ilkelerine uymaya zorlamanın bir yolu olmalıdır. Çünkü bu davranış ilkelerini başlatan kurallar, doğanın yasalardır.

3. İlke : Ahlâk kuralları iyilik isteğinin en yüksek doyumunu sağlamak için verilen buyruklardır. Kendini sevme ve iyilik ayrı eğilimlerdir. Çatıştıklarında doğru yol, yani erdem, iyiliği kendini sevmeye yeğlemekle ortaya çıkar. Bu ilkeye en çok yaklaşan F. Hutcheson olmuştur. (Ahlâk felsefesine kısa bir giriş).

Ahlâksal olan, kendini sevme duygusuyla toplumsal duygular arasındaki uyumlu bağlantılardır. İnsandaki bencil eğilimler de, özgeci eğilimler de, doğal ve köklüdürler. Üçüncü iç güdüsel eğilim, yani ahlâk duygusu (moral sense), kendini sevmeyi, iyiliğin altında görmeyi benimseyen bir eğilimdir. İsteklerimizi belirleyen duygu değil akıldır. Bizi eyleme bilgi değil, isteklerimiz iter. Bilgi, duyguları karşılaştırarak, mutluluğumuz için en değerli hazları ve iyilikleri verecek olanları bize bildirir.

Mutluluğa, ancak erdemle erişilebilir. Butler'e göre çatışma akılla tutkular arasındadır. O, en yüksek mutluluğumuz ve doğrunun ne olduğu konusunda vicdanın yol gösterdiğini öne sürüyor, iyiliğe ve kendini sevmeye vicdandan daha az önem veriyor.

4. İlke : Ahlâk kuralları kendini sevmeye ya da iyiliğe özdeş olmayan özel türden bir insan eğilimini doyurmanın yollarıdır. Bu ilkeye en çok yaklaşan Shaftesbury'dir. Onun ahlâk duygusu (moral sense) yalnızca kendini sevmeyi iyilikten aşağı tutan bir eğilim değildir. Daha aşkın bir şeydir. Ona göre, evrendeki her şeyin kendine özgü bir rolü ve evrensel uyuma yapılacak bir katkısı vardır. İnsanlığın iyi oluşu bu uyumun birer parçasıdır, ama tümü değildir.

5. İlke : Ahlâk kuralları, iyi'ye erişmenin, ya da doğru olanı yapmanın yollarıdır. İnsanlar, iyi ve doğru olanı yapmayı isterler. Bu ilkenin savunucuları akılcı düşünürlerdir.

d) Yarara dayanan ahlâk görüşleri: 18. yüzyıl İngiliz ahlâk felsefesinde yararcılığın özel bir yeri vardır. Bu anlayışın başında F. Hutcheson'u saymak yerinde olur. Erdemi evrensel iyilikle tanımladığı, iyilik ölçütünü (kıstas) genel mutluluğa yönelişde bulduğu için, İngiliz yararcılarının öncüsü sayılır. O, yönelinmesi gereken gayenin çok sayıda kimsenin en büyük mutluluğu olduğunu öne sürmüştür. Ama, uygulamada eğer, genel mutluluk birinin kendi mutluluğunun aracı oluyorsa, bencilliği tutan kişiler bile bu türden yararcılığı savunabilirler. Yararcı görüşler arasında, yararcılığı Tanrıya bağlayanlar da vardır. Tanrının genel mutluluğu istediğini ve onu gözetenleri ödüllendirdiğini dile getirirler.

Butlar Tanrının bir yararcı olduğunu ama, insanın böyle olmamasının daha iyi olacağını üstü kapalı söyler. İnsanlar yanılabilirdikleri için, en büyük mutluluğun neyin sayılacağı konusundaki hesapların onları yoldan çıkarması olasılığı vardır. Vicdanın buyruklarına güvenmek daha güvenilir bir yoldur.

Yararcılığın bazı koşullarda haksızlıklara yol açacağını düşünen bazı filozoflar bu görüşü kural yararcılığı adı altında bir az değiştirmişlerdir. Kural, insanlığın mutluluğu göz önünde tutularak önerilmiştir. Ama eylemimize biçim veren her zaman bu kural olmalıdır. Paley'e göre, ahlâksal eylemde bulunmak, Tanrının istediğini yapmaktır. Tanrı genel kurallara uymamızı istemektedir. Ama Tanrının bunun

için yararlı bir nedeni vardır. İnsanların bir toplum içinde iş birliği yapmalarının biricik etkili yolu, açık kurallar koymak ve bunlara cezalarla arka çıkarak uygulamalarında diretmektir. Genel Kurullara uymak, bir toplumda mutluluğa erişmenin biricik yoludur.

Her ahlâksal toplum için genel kurallara uymak zorunluğudur. Hiçbir özel çıkar, hiçbir arkadaş sevgisi, bizi onlardan ayırmamalıdır. Paley, genel mutluluktan başka hiçbir şeyi kendinde iyi olarak görmez.

Berkley de mutluluğun doğa yasalarından sapmalarla elde edilemeyeceğini dile getirir. Ona göre tanrı genel mutluluğun doğa yasalarından sapmalarla elde edilebileceğini düşünemez.

e) Ahlâk duygusuna dayalı ahlâk anlayışları; doğalcılar ahlâklılığı özel ahlâksal olaylara baş vurmadan açıklayabileceklerine inanıyorlardı. Akılcı ahlâkçılara, iyi doğru vb. kesin apriori (önsel) terimler olduklarını öne sürüyorlar, ahlâklılığın nesnelere doğasına (eşyanın tabiatına) uygunlukta ortaya çıktığını söylüyorlardı. Böyle bir görüş insan isteklerinden bağımsızlığını savunurken, ahlâklılığı deneysel bir sorun durumuna getirecektir. Bu, böyle olsaydı, ahlâk felsefesinin sorunlarının çoğu rahatlıkla çözümlenebilecekti. Eğer ahlâklılık eşyanın tabiatına uygunlukta ortaya çıkıyorsa, söz konusu olan doğa (tabiat), bildiğimiz deneysel olarak gözlenebilen bir doğa değil, ahlâksal bir doğadır. Sonuç olarak, akılcılar ve Shaftesbury ile Hutcheson gibi yarı doğalcılar en az iki içgüdüsel eğilimi kendini-sevme ve iyiliği, iki son gayeye, özel mutluluk ve genel mutluluğa şart olarak onanmışlardır. Ama bu ki son gaye çatıştıkları zaman insan, aralarında nasıl bir karar verecektir. Doğalcı yararlıların çoğu bu güçlükten kesinlikle sakınmak için yararlılığı kendini sevmeden çıkarmaya çalışmışlardır. Shaftesbury ve Hutcheson bu çözümü benimseyerek üçüncü bir doğal eğilimi, ahlâk duygusunu (moral-sense) öne sürmüşlerdir. Bir felsefe Profesörü ve aynı zamanda bir din adamı olan Hutcheson, sahip olduğumuz ahlâk duygusunu bize vermesinin nedeni, ancak Tanrının kendisinin de aynı türden bir ahlâk duygusuna sahip olmasıdır, diyordu.

Shaftesbury ahlâk duygusunun evrenin birliğini yapmış olan şeye ilişkin bir kavrayışı yansıttığını düşünüyor. Bir eylemi her durumda doğru yada haklı yapan yalnızca insanlarca onaylanmış olmalarıdır. Shaftesbury doğal yasa ve Deizmin etkisi altında bunun yalnızca

evrenin böylesine düzenli olmasından, içindeki her türden yaratığın bütünün uymuna katkıda bulunurken özel bir doyum duymasından doğduğunu söylüyor. İnsanda kendi çıkar yada mutluluğuna saygı gösteren eğilimler vardır. Ama aynı zamanda üyesi olduğu türün iyiliğine yönelmiş olan toplumsal yada doğal eğilimler de vardır. Shaftesbury bu iki sistemin arasında hiçbir çatışma olmadığını göstermek için çalışır. İnsan aklının daha yüksek bir gayesi vardır. Akıl sahibi bir yaratığın doğal eğilimi, evreni içine alacak ve böylece o, bu dünyadaki varlıkları sevecektir.

Çünkü, nesnelere evrensel plâni içinde hiç birşey gereğinden fazla, yada gereksiz değildir. Bütün, uyumdur, sayıları, tamdır. Bundan başka, insan aklının kendisi de evrensel düzende uyum içindedir.

18. yüzyılın başlangıçlarında bilimsel, felsefi ve toplumsal güçlerden bazıları, ister fizik evren anlamında, isterse ahlâksal düzeni de içine alan tüm bir yaratma düzeni anlamında olsun, doğa düşüncesini kutsallaştırmaya yöneliyorlardı. Shaftesbury de bu konuyu işlemiş olmakla birlikte, o insanın eylemlerini savunmuş olması bakımından özellikle önem taşır. O ahlâk duygusu akımının kurucusu sayılır.

Hume, onun ahlâk felsefesinin iki nazariyesi arasındaki farkı gösterme imkânını sağlayan ilk düşünür olduğunu söyler. Bu nazariyelerden biri ahlâk felsefesini akıldan, ötekiye duygudan çıkarıyordu. Gerçi daha önceleri, örneğin 17. yüzyıl ahlâkçılarının insanın doğal ahlâk duygusunu yücelttikleri açıkça görülmektedir. Onlar doğru eylemde bulunmak için, içimize bakıp, kalbimizde yazılı olan doğal yasayı okumaktan başka bir şeye gerek olmadığını söylüyorlardı.

Shaftesbury kendi ilk bastırıldığı Whichcote'un (seçilmiş vaizler) kitabına yazdığı girişte hıristiyanlık gibi bir dine sahip olan insanların yaşayışlarında görülen bozukluğun kökten bir bozukluktan değil, daha çok öğütlerini yanlış uygulamalarından doğduğunu öne sürüyor. Din, doğru yoldan çıkarılıp, siyasal gayelere hizmet eder şekle sokulmuştur. Ona göre Hobbess, toplumu oluşturan tutkuları ve eğilimleri sayarken, sevencenlik, dostluk, topluluk içinde bulunma isteği gibi şeyleri unutmuş, yerlerine korkuyu, iktidar tutkusunu koymuştur. Ama, o tek suçlu değildir. Dindarlar da dinin gerekliliğini kanıtlamak çabalarında sanki, iyi doğa ve din birbirine düşmanmış gibi, insan doğasına kara çalmışlardır. Shaftesbury için cennet ve cehennem düşünmeden ahlâklı olmak, çıkarlardan uzak olan erdem

âşıkının kesin sembolüdür. Din öğretmenlerinin çoğunun gerçek hıristiyanlığın istediği biricik şey olan kalbin kendiliğinden iyiliğini bir yana bırakıp, ödüle baş vurmalarının garip olduğunu düşünür. İyi doğaya fazla yer vermekten korkuyorlardı. Çünkü böylece vahiy için duyulan gereksinmeyi azaltmış olacaktı. İnsan doğasını kötülemekle birleşen Tanrı tanımazlarla, Tanrıya inananlara karşı Tanrıyı savunacak birine gereksinme duyuldu. Shaftesbury'e göre bu kimse, kendisine öncü olarak seçtiği Whichcont'e'di. Bir çok kimsenin dine karşı olduğu ve pek çok kimsenin de minberden verilen öğütlere karşı ön yargılı olduğu bir çağda Whichcont'e gerçek bir hıristiyan filozofuydu.

Shaftesbury'e göre doğa, içten ilişkili ve içten birbirine dayanan ve değişmez yasalara göre hareket eden parçaların bir sistemidir. Kötü diye adlandırdığımız şeyler, ancak bilgisizliğimizden ortaya çıkarlar. Gerçek din vahiy'den çok, doğa üzerinde temellendirilmelidir.

Doğa gibi, insan da temelden iyidir. Hobbes'ın görüşünün tersine, doğal olarak toplumsaldır. İnsan başlangıçtan toplumsal bir varlıktı, yada herhalde bir aile üyesiydi. Doğal evrim yoluyla aileden boylar, onlardan da devlet türedi. Onun doğalcılığı tümüyle ikelliğe değil, gelişmeye dayanır. Ahlâklılığı tümüyle duyguya dönüştürmez. Burada aklın da bir görevi vardır. Duygu akılla bir arada bulunmadığı zaman gerçekten erdemli sayılmaz. Yalnızca ödev uğruna olan iyi davranış gerçek erdem değildir. Ama doğru davranış hakkında yanlış tasavvurlar da olabilir. Bu yanlışların kaynaklarından biri boş inançlar ve yanlış ahlâk ideleridir. Doğru ve yanlış hakkındaki doğal duyumuz, herhangi bir dinsel inançtan önce ve bundan bağımsızdır. Eğitimle ne kadar arınabilirlerse arınsınlar ahlâklılığın yalın kavramları kalbimizdedir. Onları kalbimize sokan doğadır.

Shaftesbury kendini sevmeye başkalarını sevmenin özdeş olduğunu ileri sürer. Erdem bu ikisi arasındaki uygun dengenin sürdürülmesine dayanır. İnsan hayvanın tersine, her zaman kendi doğasına uygun yaşamaz. İnsanda en çok görülen ahlâk bozukluğu kendini sevmenin üstün gelmesidir. Oysa, bireyin kendine yönelen eğilimler yoksulluk doğurur. Böyle olmakla birlikte, tutku, övülmekten hoşlanma, lüks svgesi gibi eğilimlere belirli bir ölçüde müsaade edilebilir ve bu gereklidir de. Ama ölçü aşıldığında bunlar topluma zararlı du-

rumu gelirler. Erdemi, ümit vermeler ve korkutmalarla güvence altına almak istediği için dini eleştirir.

Shaftesbury, evreni güzel ve uyumlu bir bütün kılanın Tanrı olduğunu, Tanrının doğada yansıdığına ve insanın ancak kendini bu düzenli bütün içinde güzel ve uyumlu bir bütün olarak yetiştirmekle mutlu olacağına inanır. Eski çağın hayranı olduğu için de güzelle iyiyi uzlaştırmış olan hür insanını örnek olarak alır. Gerçek mutluluğun biricik yolunun erdem olduğunu söyleyerek, mutlulukçu bir ahlâk görüşü geliştirir. «Yalnız bizim için değil bütün insanlar ve insanlık için mutluluk yuvası olacak bir ülkü mabedi yapmak için toplanıyor, düşüncelerimizi, söz ve davranışlarımızı akıl ve tecrübenin ışığı altında gözden geçirerek doğruyu. İyi ve güzeli aramakla gayemize erişebileceğimize inanıyoruz.»

Das Zeitalter Voltaires:
Kulturgeschichte
der Menschheit Band IX
Verlag, München

KAYNAKLAR -

- 1) Religion und Philosophie, zur Zeit der Gründung der ersten grossloge
- 2) Heimsöth : Ahlâk denen bilmece
- 3) M. Gökberg : Felsefe tarihi
- 4) B. Akarsu : Ahlâk Öğretileri
- 5) Shaftesbury : A guide on the British Moralists
- 6) N. Arat : Ethik ve Estetik değerler arasındaki ilgi sorunu
- 7) M. Erbudak : Ritüellerimizin düşünce kaynakları, Mimar Sinan dergisi, 1968/6

Özgürlüklerimiz Hakkında

İsmail Husrev TÖKİN

Büyük Hind dinsel destanı Bhagavad-Gita'nın kahramanı Arjuna'ya üstadı mabut Krişna şöyle hitabeder: «Beden'de ruh öldürülemez, beden öldürülse bile. Ruh o kadar masundur ki, ona dünyanın hiç bir kudretlisi el uzatamaz».

Hakikaten bir insan öldürülebilir, çeşitli itisafalara maruz bırakılabilir. Fakat onun hiç bir zaman öldürülemeyecek bir tarafı vardır. O da, ruhi varlığıdır. Tarihin müstebidleri, zorbaları, özgür düşüncüyü, özgür vicdanı öldürmek için çok kan döktüler. Bugün de yer yer kurbanların verildiğini görüyoruz. Fakat, kafalarımızın, kalblerimizin özgürlük mabedine kimse ayak atamıyor.

İnsanlık tarihi, bir bakıma, insan ruhunun aydınlığa, özgürlüğe kavuşmak yolunda yaptığı savaşın tarihidir. Düşünen insan bütün tarih boyunca daima özgür düşüncüyü, özgür vicdanı kösteklemek, zincire vurmak isteyen güçlerle çarpışmıştır.

Masonluk, gerçekten özgürlükleri katletmek isteyen, taassuba, cehalete, zorbalığa karşı kalblerde uyanmış bir tepkinin ve fikirde fiile geçmiş bir savaşın meyvasıdır. Söz, düşünce, vicdan özgürlüğü gibi ilkeler, Masonluk mabedi'nin temel direklerini oluşturur.

Zulme dayanan her siyasi düzen, Masonluğu reddeder. Ve onun imhasına çalışır. Sosyalizm, Komünizm, Nasyonal-Sos-

yalizm, Faşizm, kısaca her türlü otoriter rejim, hak ve özgürlüklerin savunucusu olan Masonluğu önlerinde engel olarak görmüşlerdir. Onun için, bu rejimlerin kurulduğu yerlerde Mason mabetleri de kapatılmıştır. Bütün bu izmler», siyasi taassubun ve zorbalığın mümessilleridir. Bunların yanı sıra, din taassubu da «izmler»den geri kalmamıştır. Masonluk, en demokratik ve özgür sayılan rejimlerde bile, daima dinî taassubun düşmanlığı ile karşılaşmıştır. Siyasi baskının bulunmadığı yerlerde dinî taassubun baskısı ile karşılaşılmaktadır.

Özgürlükleri öldürmek isteyenler, her çağda kıyafet değiştirerek aramızda dolaştılar. Bunlar, asırlar boyunca, Tanrılar adına ruhlarımızı öldürmeye çalıştılar. Daha sonra ideolojileri ortaya çıktı. Taassub, bu yeni kıyafetinde daha zalim oldu. İdeoloji, bir din'in değil, bir fikrin taassubudur. Dinî taassubu kilise temsil ederdi. O da devlete dayanarak polis ve mahkemesiyle özgürlüğün kaynaklarını kurutmak isterdi. İslâm dünyasında da devlet, iman'ın, taassubun bekçiliğini yapardı. İdeolojiler, siyasi iktidarı ellerine alınca, teşkilatlı bir taassub rejimi kurmaktadırlar. Fakat, ideolojilerin bir özelliği, bilhassa dikkati çe-

kicidir. Fikir taassubu, devlet hâlinde teşkilatlanırken bilimi de emrinde kullanmakta, özgür zekâyı öldürmek için bilimsel yöntemlerden yararlanmaktadır. Eskiden maddî işkence, maddî ceza baskının araçlarıydı. Halbuki şimdi, bilimsel yöntemlerle ve tekniklerle dolambaçlı yollardan özgürlüklerimize saldırılmaktadır. Otoriter rejimler, maddî baskının yanında ruhi baskı yapmaktadırlar. Radyo propagandaları, basın çeşitli yollardan elde edilmesi, tiyatro sinema üzerinde parti kontrolü, öğretim sahasına aşırı müdahale, halkın basit iç güdülerini harekete getiren gösterişli nümayişler, merasim, resmi geçitler, daha bunlara benzer çeşitli telkinler, iktidarı ele geçirmiş olan mutaassıp ve zorbalık kuvvetlerinin kullandıkları dolaylı, fakat, bilimsel usullerdir. Bu güçlerin hür zekâyı karşı savaşlarında kullandıkları başka bir usul de, insanları menfaat karşılığında samimi düşünce ve kanaatlerini fedaya sevkettir. Birer taassup idaresi olan totaliter ve yarı otoriter rejimlerde yüksek idarî ve siyasi makamların bilim rütbelerinin ancak kanaatlerinden fedakârlık eden, iktidarı medhü sena hususunda birbirleriyle yarışan aydınlarla yüksek ücretlerle verildiği görülüyor.

Taassup ve zorbalık kuvvetleri, çağımızın demokratik koşulları içinde hürriyetlerimizi katletmek için daha başka araçlara da başvurumaktadırlar. Bunlar, karşımıza ilk önce düşünce özgürlüğünü, vicdan özgürlüğünü güvence altına alacaklarını vaad eden birer kurtarıcı maskesiyle çıkmaktadırlar. Hür ve demokratik düzenimiz icabı bu güçler, iktidara gelince, ilk iş olarak uğruna savaşılan özgür düşünceyi bir kalemde yok etmektedirler.

Taassup ve zorbalık, çoğunlukla gelecekteki bir emniyeti ve hürlüğü sağlamak için bu günük hürriyetten fedakârlığı savunur. Bu onun felsefesidir. Benjamin Franklin şöyle diyor: «Geçici bir zaman için biraz güvene kavuşmak maksadiyle özgürlüğü feda edenler ne özgürlüğe, ne de güvene layıktırlar. Her ikisini de birden kaybederler».

Din taassubu çağlarında din müessesesi, herkesten mutlak inanç ve itaat isterdi. Bu isteğini zorla yürütürdü. Vicdanların din tarafından kontrol altında bulundurulması, yalnız şu veya bu imanın taşınması ve koşulu acaba gerçekten insanı kurtuluşa götürecektir tek yol mudur?

Vicdanların hür olmadığı halde gönüllere fazilet, sevgi,

dürüstlük ve saflık mı hükmetmektedir? Din'in egemen olduğu çağlarda iman, insanı bugünkünden daha insanî mi yapmıştır? Dinlerin hüküm sürdüğü çağlarda insan, günümüzden daha faziletli, daha dürüst, daha namuslu, daha insanî değildi. Vaktiyle 15'inci yüzyılda Bacon, şöyle demişti: «İtalya'ya ve İspanya'ya bakın. Bütün şiddetiyle faaliyette bulunan engizisyon sansürü, o memleketleri zerre kadar olsun daha iyi, daha namuslu, daha akıllı, daha afif bir duruma getirdi mi?». Vicdan hürlüğünü savunduğundan dolayı 16'ıncı yüzyılda İsviçre'de Calvin tarafından ateşte yavaş yavaş ve diri diri yakılmış olan Servet: «Zulüm ve istisafalı birlikte olması zaruri ise, din bir belâdır» demişti. Din taassubu karşısında büyük tarihçi A. Toynbee, şöyle diyor: «Din çekişmesi, yalnız bir rezalet değil, aynı zamanda bir günahdır da. Günahdır, çünkü, bu çekişme, insandaki hayvanı uyandırmaktadır. İmanından dolayı insanın takibe uğraması da günahdır. Zira, Tanrı ile başka bir insanın arasına girmeye kimsenin hakkı yoktur. Her insan, Tanrı ile kendine göre ve dilediği şekilde münasebette bulunmak hakkına sahiptir. İman sahasında zor kullanmak netice vermez. Zira dinler zorla aşılınmaz. Kendi

özgür isteği olmaksızın insanın içten gelen gerçek ve ani bir imanla bağlandığı bir din yoktur. Çeşitli insanların inançları daima çeşitli olacaktır. Zira mutlak gerçek bir sır'dır. Her insan ruhu, bu gerçeğin ancak küçük bir parçasına nüfuz eder. «Yahut bu gerçek, küçük bir parçasını insana ifşa eder».

İdeolojilerin hüküm sürdüğü memleketlerde en doğru olanı düşünen, yurttaşı refaha götürecekteki tek yolu bilen acaba iktidarda bulunan grubudur? iktidar, tek bir grubun elinde bulunduğu ve başka türlü düşünenlere hak tanımadığından fikirlerin doğruluğunu münakaşaya da imkân yoktur. Onun için otoriter rejimlerde doğruyu bilen ve düşünen ancak iktidarda bulunan partidir. Hiç kimse, bu gibi memleketlerde bir partinin onun **devletinin düşüncelerine**, duygularına aykırı düşünce ve duygu taşıyamaz. İşte Sovyet Rusya. Özgür düşünceli nice bilim, edebiyat adamının tasfiye edildiğine, ya da akıl hastahanelerine gönderildiğine

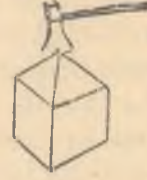
tanık olunmuyor mu? Perde arkası memleketlerle totaliter eğilimli memleketlerde insanın nasıl düşünceğine ve neleri düşünmesi lâzımgeldiğine dair hususlar, gazetelerle verilen günlük emirlerle belli olur. Gazetelerin günlük manşetleri, birer emirden ibarettir.

17'inci yüzyılda Ciordano Bruno, şöyle demişti: «Devletin insanlara ne düşünmeleri icabettiğini söylemeye hakkı yoktur. Toplum, kamu'nun kabul ettiği dogma'lardan ayrılanları cezalandıramaz». Bu sözlerin sahibi, bu tür düşüncelerinden dolayı kazık üzerinde yakılmış ve külleri havaya savrulmuştu.

Bütün taassup kuvvetlerini, ruhlarımızda taşıdığımız düşünce ve vicdan özgürlüğü endişelendirmektedir.

Mason, gerçek bir mücahiddir. O, insanı insan yapan hakları savunmaktadır. Cehle, taassuba, zorbalığa karşı bugün fikir yolu ile karşı çıkan tek kuvvet, Masonluk'tur.

Fransız Devrimi ve Masonluk

Fikret ÇELTİKÇİ

(Geçen Sayıdan Devam)

2.3. — Fransız Devrimi sırasında Fransız Masonluğu.

1789 Fransız Devriminden önce localardaki çalışmalara bir göz atınca görülüyorki, bu çalışmalarda ele alınan fikir ve ilkelerin bir çokları Fransız Devrimindeki fikir ve ilkelere benzerliği dikkatı çekmektedir. Devrimin başında ilân edilen «İnsan Hakları» deklarasyonunda ileri sürülen görüşler Devrimden önceki yıllarda localarda hemen hemen olduğu gibi tartışma konusu edilmiştir. Grand Orient de France'ın Devrimden çok önce yayınladığı bir beyannamede şu cümle özellikle dikkatı çekmektedir :

«Grand Orient De France Masonluğunda hiç kimse, kendisinin kabul ettiği yasadan başkasına itaat etmez. Grand Orient, idare tarzları arasında en özgür, en adil, en doğal ve bu itibarla en mükemmelidir.»

Bu cümlelerin anlamı açıktır. Bununla G. O. D. F. tam bir demokratik düzeni kendi örgütü için kabul etmiş olduğunu ilân etmektedir. Ancak bu fikrin ötesinde bütün toplumun da bu yönde gelişme özlemi bellidir. Bu fikir 18. yüzyıl aydınlarının mason localarında geliştirmekte oldukları fikirdir. Bir süre sonra Fransız ulusunun toplanarak yasama haklarını kabul ettirmesinden önce, localarda 1789 prensiplerinin müzakere konusu olduğu anlaşılmaktadır. Merkezî otoriteyi teşkil eden Millî Büyük Loca bu konuda hiç bir görüş belirtmiş değildir. Fakat Fransız localarının bu çeşit konularda fikir alışverişinde buldukları bilinmektedir. Elde mevcut tutanakların yetersizliğine rağmen, daha başka kaynaklardan anlaşıldığına göre, localarda liberal görüşlere sürekli şekilde yer verilmektedir.

Burada önemli bir hususa değinmek yerinde olacaktır: G. O. D. F., mason topluluğuna kabul edileceklerin, fazilet ve cemiyet içinde iyi şöhret sahibi olmasından başka belirli bir irfan seviyesine erişmiş kişilerden olmasına ayrı bir önem ve özen vermektedir. Artık eskisi gibi şüpheli kişilerin cemiyete kabulü söz konusu olamaz. Böylece Fransız masonluğu, ilk devrelerine her nasılsa kabul edilmiş olan değersiz ve liyakatsiz kişilerden temizlenme imkânını bulmuştur.

Localarda sayıları gün geçtikçe artan aydın ve zamanın en ünlü kişileri sayesinde ileriye dönük görüşler ele alınırken, obediyanların idaresinden sorumlu kurullarda geleneksel görüş ve davranışlarda, sanıldığına aksine, hiç bir değişiklik yoktur. Özellikle yöneticiler her fırsatta 1723 Anderson Nizamnamesi hükümlerini hatırlatmaktan geri kalmamaktadırlar. Bu tutum bir çok kimse tarafından bir çeşit liberal görüşlere karşı çıkan tutuculuk olarak nitelendirilmiştir. Örneğin, Lalande ve Helvétius gibi tanınmış masonların etkisinde çalışan ünlü «Les Neuf Soeurs» locasında İngiliz doktrinlerinden az çok farklı bir görüş tarzı ele alınmaktadır. Bu locada da Tanrı kavramı benimsenmektedir. İngilizlerin deyimiyle «Stupid Athe - Serssem inkârcı, dinsiz» olma kesinlikle red'edilmektedir. Fakat bu hususta daha liberal ve daha toleran bir davranış benimsenmiş olduğu görülmektedir.

Bu dönemde de Fransada iki büyük obediyan faaliyetlerini sürdürmektedir. G. O. D. F. çok gelişmiş ve bu nedenle kendisinden başka hiç bir masonik kudretin olamayacağına dair kesin iddialarda bulunmaktadır. Nitkim, 18 Mart 1775 tarihinde yayınladığı bir genelge

ile bu iddiayı resmen açıklamıştır. Bununla beraber, eski Grande Loge yine de G. O. D. F. dan ayrı olarak geleneksel faaliyetlerini sürdürmeğe devam etmektedir. Şu kadar varki G. O. D. F. gelişmekte devam ederken Grande Loge'a bağlı localarda kalite düşüklüğü giderilememektedir. Bu yüzden bu localardaki değerli bir çok mason G. O. D. F.'a katılmayı daha uygun bulmuştur.

Ünlü yazar Amiable'ın belirttiğine göre, Büyük İhtilâlden önce G. L.'a bağlı locaların sayısı oldukça azalmış iken, G. O. D. F. bağlı olanların sayısı şöyle gösterilmiştir:

- Pariste 63 loca,
- Taşrada 442 loca,
- Sömürgelerde 38 loca,
- Askerî Birliklerde 69 loca,
- Yabancı ülkelerde 17 loca.

Böylece Fransa'da bu obediyanca bağlı locaların toplam sayısı 629'dur. Üye sayısının da otuz binin üstünde olduğu tahmin olunmaktadır.

Bu gelişmenin nedenleri arasında, Büyük İhtilâlden önceki yıllarda belirmeğe başlayan fikir ve doktrinlerin G. O. D. F. localarındaki seçkin kişilerce ele alınması ile Cemiyetin cazip hale gelmiş ve kuruluş gününden itibaren aranan temizlik çabalarının ciddi bir şekilde takip edilmiş olması halleri gösterilmektedir. G. O. D. F. localarına toplumun her sınıfından üye kabul edilmektedir. Ancak, bunların fikren yetişmiş, kabiliyetli ve dürüst kimseler olduğu önceden tahkik olunmaktadır. Bu arada şunu da kaydetmek gerekirkî, bu devirde Fransız aydınları her biri birer fikir ve san'at kulübü halinde gelişmekte olan çeşitli salonlarda toplanırken, mason locaları bu kişileri çok ilgilendirmiş ve bunlar cemiyete katılmak için büyük istek göstermişlerdir. Bu istek göz önünde tutularak, bu devrin aydınlarından en seçkinlerini G. O. D. F. kendi usullerine göre seçerek localarına kabul etmekte ayrı bir özen göstermiştir. Sözü geçen bu seçim gerçekten çok sıkı koşullara bağlanmıştır. J. de Maistre'e göre, bu şekildeki sıkı seçme «elde edilmesi çok güç olan bir seyr elde edebilmek, insanı gururlandırmaktadır.»

Localara kabul edilme hususunda öngörülen koşullar bakımından «Les Neuf Soeurs» locasının iç yönetmeliği dikkatli çekmektedir. Masonluğa kabul edilebilmek için iyi ahlâk sahibi olmak esas şartlardan biri olduğu bilinir. Le Neuf Soeurs locası bu gibi koşullara ilâveten, üyelerinin bilgi ve kabiliyetleri üzerinde de durmaktadır. Belirli bir felsefî görüş ve doktrine saplı kalmaksızın, her türlü felsefe, bilim ve san'at konularını kavrayacak bilgi ve kabiliyette olmayanları localarına kabul etmek istememektedir. Temenni suretiyle locaya katılmak isteyenler için de aynı koşullar uygulanmaktadır. Ziyaretçiler ise özel davetiyelerle locaya girebilmektedirler. Davetiyesi olmayanlar için, locaya kabul edilmeden önce sözü geçen koşullarla ilgili olarak, sıkı bir inceleme yapılmaktadır. Bu şartlardan yalnız G. O. D. F.'in büyük görevlileri istisna edilmektedir.

G. O. D. F.'a bağlı bir çok loca, bu ünlü locanın esaslarını benimsemiş gibidir. O derecede sıkı koşullar öngörülmemekle beraber, her loca, artık üyelerinin üstün meziyet ve kabiliyetleri ile övünür hale gelme yarışındadır.

Bu arada locaların patentlerinin yenilenmesi çok ince elemeler sonunda gerçekleştirilmiştir. Böylece Fransız masonluğu cidden övünülecek bir başarı kazanmıştır. Bu suretle sağlanan temizlik işi bütün iyi masonları sevindirmiştir. Bu girişim locaların ve üyelerinin gerçekten düzenli olduğunun isbatı sayılmıştır. İyi ve düzenli masonlar, Fransız masonluğu içinde bir çeşit soyluluk sahibi oldukları kanaatine varmış bulunuyorlardı.

Bütün bu gelişmeler sırasında eski İskoç Locaları G. O. D. F. dan uzak kalmayı tercih etmekte idi. Bu localar kendilerinin G. O. D. F. dan çok eskiden beri var olduğunu ileri sürmekte ve G. O. D. F. la birleşmeyi red'etmekte idi. Buna rağmen, yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu localar gün geçtikçe zayıflamakta ve İhtilâlin patladığı sırada artık gerçek bir masonik kudret olmaktan çok uzak bir hale düşmüş bulunmakta idi.

1789 yılında Fransa'da masonluk G. O. D. F. tarafından temsil edilmekte olduğu görünümündedir. Butarihte Fransız masonluğu yaklaşık olarak 650 locası ile küçümsenmeyecek bir kudret halindedir. Bu localarda toplanan değerli kişiler cemiyeti hakikî bir fikir kulübü haline getirmiştir. Voltaire'in tekrisinden önce bir çok ünlü kişinin cemiyete

katılmış olduğu bilinir. Bu kişiler arasında ansiklopedistlerin çoğunun bulunduğu anlaşılmaktadır. Diderot'nun mason olduğuna dair hiç bir belgeye rastlanmamış olduğu halde diğer ansiklopedistlerin isimleri matriküllerde görülmektedir. Önemli olan bir nokta da, İhtilâlde liderlik durumunda olanların çoğunun mason olduğudur. Bunlar arasında yalnız Robespierre mason değildir. Buna karşın Mirabeau, Danton ve daha bir çokları İhtilâlden önce localarda kendilerini tanıttırılmış kişilerdir. Bir çok fikir adamı, filozof, idareci, asker ve din adamı, Büyük İhtilâlde aktif rol almadan önce locaların sütunlarında gözükmüş ve burada isim yapmışlardır.

Masonluk aleyhinde yazı yazarların, İhtilâlin localarda hazırlandığı, iddialarına rağmen, Fransa'da masonluk ihtilâlden önce hümanist ve genellikle liberal görüşlere sahip, fakat devlet otoritesine karşı hiç bir harekete geçmeyi düşünmeyen insanların topluluğu olarak kalmıştır. Cemiyet içinde İhtilâlin çeşitli eylem hareketleri üzerinde hiç bir zaman durulmuş değildir. Aslında localarda ihtilâlcî nitelikte görünen kimse yoktur. Cemiyet, hareket adamlarından çok, hayalperest mizaçdaki fikir adamlarını cezbetmektedir.

Bu gözlem cemiyetin içindeki bir gerçeği meydana koymuş olmakla beraber, bazı biraderlerin masonluk dışındaki siyasî nitelikte kulüpler kurduğu da ayrı bir gerçektir. Bu kulüpler arasında «Club Breton» gösterilmektedir. Fakat bu kulüpte de masonlar, zamanla gerici ve tutucu gözükmüş ve kulübün diğer üyeleri tarafından istiskaile uğramışlar ve hatta kuşku ile karşılanmışlardır.

Bu dönemde, her türlü fikir gelişmelerine rağmen, aslında hayırsever olan masonlar, mevcut nizamlara saygılı ve hatta büyük çoğunluğuyla kırallığa bağlı kişilerdir. Localarda, İhtilâle yol açan felsefî görüşlerin incelenmiş olduğu gerçektir. Bu itibarla locaların etkisinden söz edilebilir. Fakat localarda hiç bir eylem hareketinin hazırlandığı söylenemez. İhtilâlin başladığı zaman, Millî Meclise üç ay: sınıftan seçilen meb'usların çoğunluğunu masonlar oluşturmuştur. Böyle olmakla beraber, masonlar İhtilâl döneminde liberal görüşlerini Devrimin gerçekleriyle bağdaştıramamışlardır. Nitekim pek kısa zamanda locaların faaliyetlerinin durdurulduğu, görülmüştür. Terör ismi verilen dönemde ise artık masonluk ortadan kalkmış gibidir.» Convention dönemine gelinceye kadar az çok liberal görüşle-

ri ile yaşantısını sürdürebilmiş olan masonluk kısa zamanda sönmüş, uykuya girmiştir.

Bu arada G. O. D. F. tarihinin çok ilginç bir olayına da bu vesile ile temas etmek yerinde olacaktır. İhtilâlin dikkati çeken simalarından biri kuşkusuz Fransız Masonluğunun Büyük Üstadı olan duc d'Orléans'dır. Devrimin ilk günlerinde demokratik bir rejimin şiddetli taraftarı gözüken bu zat Philippe-Egalité unvanını almıştı. Bazı tarihçilerin belirttiklerine göre, bu zatın asıl amacı, Kuzeni olan 16. Louis'nin tahttan indirilmesi ve yerine kendisinin Kral ilân edilmesidir. Bu ihtiras nedeniyle İhtilâl sırasında bir çok yakışsız girişimlerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, 16 Ocak 1793 tarihinde, Danton Kralın durumu ile ilgili bir karar alınması önerisinde bulunduğu gün, açılan müzakereler sonunda, Philippe-Egalité Kralın idamı yönünde, açıkça oy kullanmıştır. Rivayete göre oyların eşitliğini bozan Philippe-Egalité'nin oyu olmuştur. Bu hareket bütün mebusların nefretini celp etmiştir. Hem Danton, hem Robespierre bu hususta ona karşı nefretlerini belli etmişlerdir.

Duc d'Orléans bununla da yetinmemiş ve 22 Şubat 1793 tarihinde bütün Fransız Masonlarının da nefretine neden olan bir mektup yayınlamıştır. Journal de Paris isimli bir gazeteye gönderdiği bu mektupta; Grand Orient De France'daki yüksek idareciliğinden istifa ettiğini belirtmiştir. Bu mektubunda Philippe-Egalité şöyle yazıyordu:

«İşte benim masonluk öyküm: İhtilâlimizi henüz kimsenin ciddi olarak tasavvur etmediği bir zamanda, özgürlüğü temsil eden parlamentoya bağlandığım gibi, bir bakıma eşitlik görüntüsünü veren masonluğa da bağlanmışım. Sonraları hayalin yerini gerçek aldı. Geçen Aralık ayında, yanımda Büyük Üstat Kâtipliği görevinde bulunan G. O. kâtiibi bu cemiyetin çalışmaları ile ilgili bir isteği bana iletmek için müracaatta bulundu. Kendisine 5 Ocakta şu cevabı verdim: G. O. nın nasıl oluştuğunu bilmiyorum. Bir Cumhuriyette ve özellikle onun kuruluşunun başlangıcında hiç bir giz ve hiç bir gizli toplantı olmaması gerektiği cihetle, artık G. O. nın hiç bir işine karışmak ve Franmasonluk toplantılarına katılmak istemiyorum.»

Terör dönemi henüz geçmeden, 13 Mayıs 1793 tarihinde Roettiers de Montaleau'nun girişimiyle yeniden toplanma imkânı bulan Genel

Kurulda, Philippe-Egalité'nin bu mektubu okunmuş ve tam bir sükût içinde dinlenmiştir. Başkan bu hususta müzakere açmak istemiş, fakat yine sükût edilmiştir. Bu durum karşısında Başkan, Hatibin görüşünü sormuştur. Hatip, Duc d'Orléans'ın, yalnız Büyük Üstatlıktan değil, aynı zamanda loca delegeliğinden de istifa etmiş sayılması gerektiği mütaleasında bulunmuştur. Toplantıda hazır bulunanların sükût etmekte devam etmeleri üzerine hatibin mütaleasının kabul edildiği tutanağa geçirilmiştir. Bundan sonra Başkan yavaşça ayağa kalkarak, Başkanlık kılıcını almış, dizinde kırarak parçalarını locanın ortasına atmıştır. Bundan sonra bir matem vuruşu ile celse tatil edilmiş, hazır bulunanlar hüznün içinde, sessizce dağılmışlardır. Philippe-Egalité'nin bütün çabaları hiç bir işe yaramamış ve sonunda İhtilâl Mahkemesi tarafından ölüme mahkûm edilmiş ve 6 Kasım 1793 tarihinde idam edilmiştir.

Grand Orient De France sözü edilen bu son toplantıdan sonra yenisinden faaliyete geçmiş ve yeni bir Büyük Üstat seçimi üzerinde durulmuştur. Grand Orient'in son yıllarda «Büyük Administratör» unvanıyla kaymakam mevkiini işgal etmiş olan Duc de Luxembourg, İhtilâl mahkemelerinin eline düşmemek için Londra'ya sığınmış idi. Bu nedenle yeni bir büyük üstat seçimi zorunlu gözükmekte idi. Roettiers de Montaleau tek aday gözükmekte idi. Ancak bu zat yaşlılığı nedeniyle Büyük Üstatlığı kabul etmek istememiştir. Kendisine «Grand Vénérable» unvanı tevcih edildikten sonra onun gözetiminde çalışılmak üzere şimdilik yeni bir Büyük Üstat seçiminden vaz geçilmiştir.

İhtilâlden önce çok zayıflamış olan eski Büyük Loca da Terör döneminden kısa bir süre sonra, yeniden faaliyete geçmiştir. Bu tarihlerde artık yaşam boyu Üstat mevkiini muhafaza etmeğe çalışan eski Üstadı Muhteremlerden kimse kalmamıştır. Bu durum iki obediyan arasında birleşme umutlarını tazelemiş ve 28 Haziran 1799 tarihinde, yaklaşık olarak 330 kişinin iştirak ettiği müşterek bir toplantıda birleşme yeni bir karara bağlanmıştır. İlk kez böyle bir birleşme gerçekleşmekte idi. Muhtemelen İhtilâl havası bu birleşme üzerinde etkili olmuştur. Ne yazık ki bu birleşme de uzun sürmemiştir. Bunun nedenleri arasında, o tarihlerde birdenbire ortaya çıkan Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin Fransa'daki Yüksek Şurası örgütü, eski İskoç Localarını kendi idaresi altında toplamayı başar-

miş ve bunun sonunda Fransız masonluğu içinde Grand Orient De France'ın yanında yeni bir obediyan faaliyetine geçmiş bulunmaktadır. Bu yeni obediyan zaman ile kuvvetlenmiş ve Fransız masonluğu birleşme ümidini tamamiyle kaybetmiştir.

3. Fransız Devrimi üzerinde Masonluğun Rolü.

Bundan önceki paragraflarda Fransız Devrimi ve Devrimden önce ve Devrim sırasındaki masonlukla ilgili gelişmeler üzerinde kısaca açıklamalarda bulunmaya çalıştık. Bu açıklamalarla Fransız Masonluğunun Devrim üzerinde ne oranda etkili olduğu hususunda bir fikir edinmiş olmaktadır. Bununla beraber bu bölümde kısa bazı eklemelerle konuyu biraz daha açıklığa kavuşturmaya gayret etmekteyiz.

Fransız Masonluğu ile Devrim ilişkilerini kesin şekilde saptamak çok güçtür. Hatta bu sorunun çözümü imkânsız gibi gözükmektedir. Bazı tarihçiler, «Filozoflar Yüzyılı» olarak tanımlanan 18. yüzyılın trajik bir şekilde son bulmasına yol açan Devrim ile Masonluk arasında hiç bir ilişki olmadığını ileri sürmektedirler. Devrim, 18. yüzyıl boyunca, Montesquieu, Voltaire, Jean Jacques Rousseau ve Ansiklopedistlerin ortaya koyduğu liberal görüşler sonunda Fransız ulusunun isteklerinin yarattığı bir dizi olaylardan oluşmuştur. Bu oluşta masonlara pay çıkarmak yersiz ve haksız bir iddia olur.

Buna karşın, yine bazı ünlü tarihçiler ve yazarlar bu ilk görüşün tam tersi olarak, masonlukla Devrim arasında sıkı ilişkiler görmektedir. Bu görüşleri ileri sürenler arasında mason veya masonluğa dost

olanlar kadar, onu eleştiren ve yerenler de bulunmaktadır.

1889 da, Devrimin yüzüncü yıl dönümü kutlanırken, ünlü mason yazarlarından Amiable şöyle diyor :

«Fransız ulusunun, ve onunla bütün ulusların, İhtilâlin yüzüncü yıldönümünü kutladıkları bu günde, modern zamanların en büyük olayında payı olan Franmasonluğun hatırlanması gerekir. Arkamızda bizi sorumlu tuttuğu kadar, şereflendiren bir mâzi bulunmaktadır.»

Yine ünlü yazarlardan Le Forestier, «Les Secrètes Pensées de la Franmaçonnerie Dévoilée» adlı yapıtında şöyle diyor :

«Masonluğun Devrimdeki rolü her bakımdan mütevazi olmuştur.

Grande Loge de France'ın Büyük Üstatlarından olan Wolff Birader ise şöyle diyor :

«Devrim hareketinin mabedin sütunlarında kotarılan gizli bir tertip-conspiration-işi olmadığı bir gerçektir. Devrimin, bunun tam tersi olarak, uzun süre içte saklı kalmış olan genel bir hiddetin belirtisi olduğunu anlamamak nasıl mümkün olabilir?»

Bu iki yönlü iddiaların yanında üçüncü bir görüşe de rastlanmaktadır. Buna göre, Cezvitlerin yarattıkları bir masonluk vardır ki bu masonluk İskoç Masonluğu olarak belirmiştir. Bu yoldan Yüksek Dereceleri ellerine geçiren Cezvitler, yarattıkları kuruluşlarla İhtilâli kamçulamışlardır.

Bütün bu iddialar hakikattan çok uzaktır. Her şeyden önce şunu kabul etmek gerekir:

Masonluk, 18. yüzyıl boyunca bu yüzyılın filozoflarının etkisi altında kalmıştır. Localarda filozofların görüşleri tartışılmakta ve sütunları süsleyen bütün biraderler filozofların fikirlerini öğrenmekte ve anlamaktadır. Bu tartışmalar arasında özellikle adalet ve eşitlik kavramlarının yer aldığı kesinlikle bilinmektedir.

Diğer yandan, Halk da bu fikirleri kavramaya başlamıştır. Şunu hemen belirtmek yerinde olurki, masonların localardan veya Büyük Locadan aldıkları telkinlerle halka bu fikirleri öğretmeğe gittiği, aslâ söylenemez. Bu fikirler, 18. yüzyıl düşünürlerinin halka kadar yaymayı başardıkları fikirlerdir. Bu fikirler aynı derecede masonları da etkisi altına almıştır, fakat masonlar bunların gereği olarak İhtilâli hazırlama gibi bir faaliyeti öngörmüş değillerdir.

Herşeyden önce şunu belirtmek gerekir: Devrimden önceki yıllarda, Localarda çoğunluk soylu kişilerden ve genellikle seçkin burjuvalardan oluşmaktadır. Bunlar, kuşkusuz Krallığa bağlı kimselerdir. Mevcut düzenin yönünde tek istenilen değişiklik idarenin âdil olması

ve vergi önünde bütün ulusun eşit kabul edilmesi ile ilgilidir, fakat bunun için hiç bir locada ihtilâlcî tertipler düşünülmiş değildir.

Bu çeşit fikirler, Devrimin başlangıcında politikacılar tarafından öne sürülmüş fikirlerdir ve bu fikirler locaların değil, filozofların, düşünürlerin her tarafa yaydıkları düşüncelerdir.

1789 dan önce Fansada 30 000 kadar mason bulunduğunu belirtmiş-tik. Bu devirde bu kadar yüksek sayıda aydın kişinin localarda toplanmış olmasının sonucu Ulusal Meclise seçilen meb'usların çoğunluğunu masonlar oluşturmuştur. Soylular ve Rahipler sınıfının dışın-da kalan «Tiers Etat» denilen halk sınıfının meb'us sayısı 603 dür, ki bunun 477 si, yani yüzde 79 dan fazlası masondur. Soylular Ra-hipler sınıflarının meb'usları arasında mason oranı daha düşük ol-makla beraber, yine de oldukça büyük sayılara varmıştır. Soyluların 90 kadar masonu meb'us seçtiği söylenmektedir. La Fayette ve La Rochfoucauld bunlar arasındadır. Talleyrand biraderi Rahipler seç-miştir. Bütün bu meb'usların çoğunluğu da G. O. D. F. üyesidir.

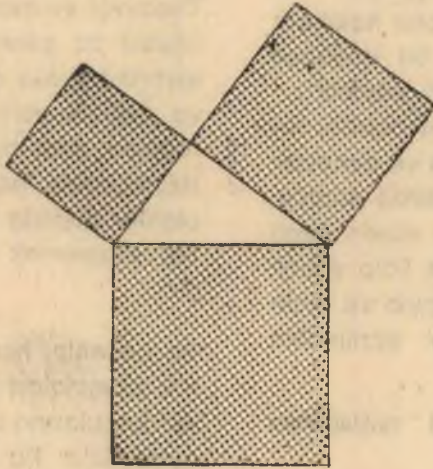
Bu oran ve sayılar göz önünde tutulunca, Devrim üzerinde olmasa bile, Devrimin ilk anlarında masonların rolü üzerinde durulması ken-diliğinden anlaşılmalıdır.

Bu bahsî kapatırken bir de «Les Oahiers des Doléances» diye bilinen şikâyet defterlerinden söz etmek gerekir. Devrimden önce Fransada uygulanan bir yasa gereğince, seçilecek milletvekillerine verilmesi âdet haline gelmiş olan bu şikâyet defterlerinin hazırlanması söz konusudur. Bir iddiaya göre bu defterlerin hazırlanmasında mason-lar yardımcı olmuştur. Söylendiğine göre defterlerde görülen şikâyet-ler, her bölgede benzer formüller içinde kaleme alınmıştır. Özellikle bu benzerlikler yüzünden Devrimde masonluğun rolü üzerinde durul-muştur.

Bütün bu belirtilere rağmen, yine de Devrimin, masonluğun bir tertibi sonucu olarak ortaya çıktığını ileri sürmek akla yakın gelmemekte-dir. Bir kez daha tekrar edelimki, 1789 olaylarının elemanları olan milletvekilleri arasında bulunan masonlar, diğerleri gibi, 18. yüzyıl filozoflarının etkisi altında kalmışlardır, ve hepsi de özellikle Jean Jaques Rousseau'yı aynı derecede kavramış ve benimsemiştir. Devri-min trajik yanları gözden geçirilince de, görülüyor ki giyotinde can veren masonların sayısı bir hayli kabarıktır. Burada çok edilen bir

sözü zikredelim: «Il y a parmi les maçons plus de guillotinés que guillotiners-Masonlar arasında giyyotineilerden çok gillotine gönderilmişler bulunmaktadır.» Devrimin bütün trajik yanlariyle bir halk eylemi olması bakımından bu sözün gerçekçi bir anlamı vardır. Masonlar doğrudan doğruya mason olarak değil, fakat dolaylı yoldan filozofların etkisinde kalmış olarak Devrimde rol almışlardır. Ancak Devrimin sahipleri olarak masonları veya masonluğu göstermek mümkün değildir.

Eski Mısırda Tasavvuf ve Sülûk (I)

Derleyen :
Nureddin Necdet EVİN

Masonluğu, bir yönüyle, insana, eşyaya ve kâinata özgü konuları aklın ve ilmin yardımı ile çözmeye ve bu yolla hakikate ulaşmaya çalışan bir düşünce sistemi olarak tarif edebiliriz. Tasavvuf ise, genel olarak, insan aklının, gözlem ve deneylerin çözemediği özellikle Allah'a, yaratılışa, ezel ve ebede özgü konularda hakikate kalp yoluyla ve irade zorlayışıyla ve dinin bütün buyruklarına sarılmakla

ulaşılabilceğini kabul eden dinsel bir meslektir.

Tasavvuf ve masonluk için yaptığımız bu genel tarifleri karşılaştırdığımızda değişik metotlar ve değişik yollar izlemelerine rağmen aynı hedefe ulaşmak istediklerine bakarsak, dinsel olanlar dışında aradaki benzerliği sezmemek mümkün değildir.

Bu nedenle, her mason, masonik çalışmalarını yanında tasavvuf konularına da küçük bir yer ayırmalıdır. Bu düşünce ile ya-

---

(1) Yazının sonundaki açıklamalara bakınız.

pabildiğim çalışmalarla elde edebildiğimi nakletmeği kendime bir ödev sayarak eski Mısrıda tasavvuf ve tasavvufa girmek için (taliplerin) geçirdikleri çilelerle dolu (sülûk) konusunu anlatmaya çalışacağım.

Şimdi, biraz evvel yaptığımız tasavvuf tarifine tekrar bir göz atarak konuya geçebiliriz.

«Tasavvuf, genel olarak insan aklının, gözlem ve deneylerin çözemediği, özellikle Allah'a yaradılışa, ezel ve ebede özgü konularda hakikate kalp yoluyla ve irade zorlayışıyla ve dinin bütün buyruklarına sarılmakla ulaşılabileceğini kabul eden dinsel bir meslektir.» demiştik.

Bu mesleğe doğuda ve İslâm âleminde tasavvuf, batıda ise (mysticisme) denilmektedir. Yukarıda yaptığımız genel tarif dışında tasavvuf için pek çok ve değişik tarifler verilmiştir. Bunlardan birkaç örnek vermek istersek :

Tasavvuf, Canı canana verip cansız kalmaktır.

- » Cihanın her zerresinde hakkı görmektir.
- » Günde bir kere ölüp yine dirilmektir.
- » İlahi ahlâk ile ahlâk edinmektir.

Tasavvuf, Hakka teslim olmak tır.

- » Edeptir, iyi terbiye dir.
- » Allah ile ilişkili olma dan birlik olmaktadır.

kısa tariflerini sayabiliriz.

İnsanın tasavvufu ulaşımak istediği şey, kâinatı derin derin düşünerek onu bütününü kavramak ve böylece en büyük hakikati gizleyen perdeyi aralayarak ilâhi sırrı anlamaya çalışmak ve nihayet Hak ile Hak olmaktır.

Bunun için insanın nefsinin dizginleyerek kalbini hertürlü bozukluklardan arındırması, ihtirasların esiri olmaktan kurtarılması, Tanrısı ve diğer insanlar la arasında iyi ilişkileri zedeleyen bütün maddi düşünceleri terketmesi lâzımdır. Bu da, ancak dünyanın bütün sahte zevk ve ziyetleri yerine yalnız ve yalnız Hak ve hakikatlere ulaşmayı hedef edinmekle sağlanabilir.

Tasavvufu tahsil için iki yol vardır. Birinci yola tasavvufi de yimiyle (tarikinazar) diğerine de (tariki-tasfiye) denilmektedir.

Tariki-nazar, delil ve eserleri, gözlem ve inceleme süzgecin den geçirdikten sonra fikrî çalışmalara yönelerek neticeye ulaşma yoludur. Bu yolda insa-

nın tek yardımcısı aklıdır, bilgisidir.

Tariki-tasfiye ise, riyazet, mücahede ve diğer dinsel şartlara uyarak insanın kalbini dünyanın bütün kir ve paslarından arındırması yoludur. Birinci yol çalışmakla netice alınabilen emin bir yoldur. Fakat ikinci yol ile hakikate ulaşmak her kula nasip olmaz. Bu yolda başarıya ulaşmak için manevi alanda da kabiliyet ve istidat ister.

Sülûk, bir yola girmek bir tarikate intisap etmek demektir. Sâlik ise bir tarikate giren yolcu demektir. Tasavvuf erbabınca sülûk, cehaletten ilme, kötü yoldan iyi yola, kötü ahlaktan iyi ahlaka ve kendi vücudundan (vücudu-Hak) a dönmek demektir.

Tasavvuf, insan tabiatının kendini kurtaramayacağı, ulvi bir düşüncedir. Bu nedenle her devirde binlerce çeşitleri görülmüştür. Hindistan'da, Mısır'da, eski Yunanistan'da bazı bilgilerin (ilmi-bâtın) Esotérique ilim dedikleri ve seçkin bir zümreye verdikleri derslerle yaptıkları öğretimler tasavvuftan başka birşey değildir.

Son zamanlarda yapılan kazılarla elde edilen bilgiler, Mısırlıların sosyal yaşantılarını ve dinsel inançlarını birçok eski

kavimlerden daha iyi öğrenmek imkânını sağlamıştır. Özellikle taşlar üzerine kazarak bıraktıkları kitabelerden eski Mısırlıların ésotérique bilimlerde insanlara önderlik ettikleri anlaşılmaktadır.

Bu ilmin ilk üstadı ve Mısır kâhinlerinin en büyük mürşidi (Hermes Toth) dir. Müslüman yazarlara göre Hermes, İdris Aleyhisselam'dan başka biri değildir. Hermes (Boudha=Buda) gibi bir insan ismi olmakla beraber aynı zamanda bir tarikat ve bir mabut ismidir. Hermes insan olmak itibariyle Mısırın en eski ve büyük bir mürşididir. Ayrıca, kendisine gizli ve esrarlı ilimlerin emanet edildiği ruhban tarikatının da adıdır. Mabut olarak dahi (Utarit=Merkür)'e benzetilmektedir. Zira Utarit, ilahi esrara vakıf ruhlara sınıfına benzetilmekte, diğer taraftan da zeki ve anlayışlı anlamına gelmekte idi. Yunanlılar Hermes'e kendi dillerinde üç defa büyük anlamına gelen (Trismegiste) derlerdi. Ona hem hükümdar, hem rahip ve hem de şeriat kurucusu gözüyle bakarlardı. Hermes'in yaşadığı yıllar doğru olarak bilinmemekle beraber, Mısır takvimlerine göre, bu yılların mabutların hüküm sürdüğü devreye rastladığı sanılmaktadır.

Mısırlılar, Hermes'in (Esotéri-

que) ilimlerden bahseden kırkiki cilt kitap bıraktığını rivayet ederler. Bu kitapların tahrif edilmiş nüshaları Yunan lisaniyle yazılmış ve günümüze kadar gelmiştir. (Pythagore=Fisagor) ve (Platon=Eflatun)'un ezoterik ilimlere ait fikirleri Hermes'in bu kitaplarından aldıkları tahmin edilmektedir.

Hermes'in derslerini özetleyen bir yazısında öğrencilerinden (Askelopios) :

«Düşüncelerimizden hiçbirisi Allahı tasvir edemez. Hiçbir dil ile Allah tarif olunamaz. Cismi ve şekli olmayan, görülemeyen birşey bizim hislerimizle idrak olunamaz, kavranamaz. Ebedi olan birşey zaman gibi kısa bir ölçü ile ölçülemez. Bu nedenlerle vasıflandırılması mümkün değildir. Bununla beraber (Cenabıhak) seçme kullarını, kendi ulvi kemalinin bazı görünüşleriyle şerefleştirmek için, normal insan yeteneklerinin üstüne çıkmak istidadiyle taltif edebilir. Fakat bu güzide insanlar, bu cisimsiz fakat azametli görünüşü tarif ve izah edecek kelime bulamazlar. Bu seçkin kişiler, ancak bütün hayatın gözler önündeki görünüşlerini ve yaratma olaylarının ikinci derece kanunlarını anlayıp insanlara tebliğ edebilirler. Fakat bunlar da daima kapalı ve örtülüdür. Ölüm geç-

dinden evvel onu anlamak mümkün olamaz» demektedir.

Bütün çalışmalarını eski doğu kavimlerinin, özellikle Mısır'ın tarihini incelemeğe vermiş olan (Masperos) eski Mısırda tasavvufi düşüncenin ve ezoterik ilmin tek Tanrı inancında birleştiğini vesikalara dayanarak ileri sürmektedir.

M. Ö. 1700 yıllarına doğru 14. sülale devrinde Hiksoslar tarafından Mısır pek korkunç bir istilaya uğramıştı. Mısır kâhinleri de bu dönemde, mabetlere çekilerek ibadetlerine devam etmekle beraber, memleketlerini esaretten kurtarmak için gizli gizliye çalışmaya başlamışlardır. Nitekim, 80 sene kadar Mısır'ı ellerinde tutanlardan memleketi kurtaran (Amos) Teb (Tuebes) mabedinden yetişmiş bir kâhin idi.

Mısır bilginleri bu esaret yıllarında öğrencilerini birçok sıkkı deneylerden geçirerek seçerler ve öğretilerini de gizli olarak yaparlardı. Bu deneyler, bir takım ahlaki çilelerden ve sır saklamaları için yemin ettirmekten barettiler. Bu çileler sırasında gördüklerini ve işittiklerini sırları açıklayanlar boşboğazlıklarının cezasını hayatlarıyla öderlerdi. Bizlerin (initiation) tekris, dediğimiz teslik ve irşatlarla, insa-

nın hem bedeni ve hemde ruhu tasfiye ve terbiye edilirdi. Hermes'in kitaplarını inceleyen (Edouard Schure) bu konudaki yazılarında şöyle diyor :

«O devir insanları, günümüzde olduğu gibi, kısa yoldan maddi nimetlere kavuşmak yerine, hem bedenen hem ruhen ve hem de kalben yükselerek, mânâ âleminin yüksek mertebelerine yavaş yavaş ulaşmayı tercih ederlerdi. O devirlerin bilginlerine göre, nefse hakim olmak kudretini elde edebilmek için beden, ruh ve fikrin büsbütün değişmesi (Kâil olması), her türlü kötülüklerden tamamen arınması lâzımdı. Ancak bu değişim ve arınmalar akli, kalbi ve iradeyi terbiye etmekle mümkündü. Eğer bunlar topluca ve tamamen terbiye edilirse, insan bütün kuvvet ve kudretini, takdiri mümkün olamayacak derecelere kadar, çoğaltır ve kuvvetlendirebilirdi. Teslik ve irşat yoluyla insan ruhunda mevcut ince ve nezih hisler bu suretle uyandırılıp zenginleştirilebilirdi. Derin ve kuvvetli bir tahsil, gayretli ve faydalı bir çalışma sayesinde insan kâinatın gizli kuvvetleriyle gizli bir ilişki kurabilirdi. Bu dereceye erişebilen birinin daha dünyada iken lahuti serbestisini elde ettiği söylenebilirdi. Salık ancak o zaman irşada müstait bir duruma geç-

miş olurdu. Zira başkalarına hükmedebilmek için insanın evvelâ kendi nefesine hakim olması ve yine başkasını serbestiye kavuşturabilmesi için evvelâ kendisinin serbestiyi elde etmesi lâzımdı.» İşte eski mürşitler böyle düşünürler ve içlerinden en büyükleri de bu yolda hayat sürerlerdi.

Bu nedenlerledir ki hakiki irşat ve teslik manasız bir merasim ve talimden bambaşka birşeydir. Bunun gayesi, ruhu ve kalbi yine kendisiyle uyandırmak, canlandırmak ve onu görünmeyen âlemlere (âlemi melekut) açmaktır.

Edouard Schure Hermes'in kitaplarına, Musevi ve Yunan kaynaklarına, rivayetlerine ve Mısır kaynaklarına dayanarak M. Ö. 1309 yıllarına doğru, 19. sülalenin kurucusu firavun I. Ramses'in 80 yıl kadar devam eden devrinde, Mısır mabetlerinde teslik ve irşatların nasıl yapıldığını hayal gücünün de yardımıyla zenginleştirip süsleyerek şöyle anlatmaktadır :

M. Ö. 1309 yılından sonra Ramsesler devrinde Mısır en parlak devrini yaşamakta idi. Bu sebeple (esotérique), batını ilimleri öğrenmeğe hevesli olan insanlar birçok memleketlerden Mısır'a akın ederlerdi. Bunlar ilk önce Teb ve Menfis'deki ma-

betlere başvurarak isteklerini açıklarlardı. Bu isteklileri önce (Oziris'in) rahipleri sorguya çekerler, kim olduklarını, nereden geldiklerini ve ne tahsil gördüklerini sorarlardı. Bu sorgu sonunda rahip, isteklinin bu ilimleri tahsile yetenekli olduğu kanısına varırsa orada alıyordu. Yetenekli olmadığı anlaşılan istekli işe geri çevrilirdi. İsteklide öğrenmeye hakiki bir arzu görülürse mabedin büyük rahibi (Rahibi-azam) ona arkasından gelmesini söyleyerek, büyük kapılardan, iç avlulardan ve nihayet kayalar içinde oyulmuş iki yanında sütunlar ve heykeller dizilmiş bir koridordan geçerek küçük bir ibadethanenin önüne getirirdi. Burası, yeraltı mezarlarının girişi gibi bir yerdi. Bu küçük mabedin kapısını (Izisi)in tabii büyüklükte bir heykeli süslerdi. Izisi'ni oturmuş, dalgın ve düşünceli bir halde gösteren heykelin dizleri üstünde kapalı bir kitap bulunurdu. Mabudenin yüzünü de kalın bir peçe örterdi. Heykelin altında ise :

«Hiçbir fani benim nikabımı kaldıramamıştır»

cümlesi okunurdu. Burada, büyük rahip istekliye :

«Burası mukaddes ve esrarlı bir yerdir. Şu iki sütuna bak. Kırmızı olanı, ruhun Oziris'in nuruna yükselişini, siyah olanı ise,

ruhun madde içinde esir ve hapsoluşunu temsil etmektedir. Bu esaret mahvolmaya kadar gidebilir. Bizim ilmimize ve kanaatlerimize istekli olan her kim olursa olsun hayatını tehlikeye atmış sayılabilir. Eğer istekli, korkak, hain ve kötü niyeli biriyse ya delirir yahutta ölür. Yalnız kuvvetliler ve iyikalpli olanlar hayata ve kurtuluşa kavuşurlar. Nice ihtiyatsız kimseler bu kapıdan girmişler, fakat bir daha geri dönememişlerdir. Burası öyle bir uçurumdur ki içinden yalnız metin ve cesur olanlar çıkabilir. Bu nedenle, yapacağın iş ve uğrayacağın tehlikeleri iyice düşün, kendine güvenemiyorsan hemen vazgeç ve geri dön, zira kapı üzerine kapandıktan sonra bir daha açılmaz» derdi.

Bunun üzerine istekli, kendine güvenir ve kararında sebat ederse rahibi-azam kendisini dış avluya götürerek iki rahibe teslim ederdi. İstekli, burada onlarla bir hafta kalırdı. Bu süre içinde, hiçbir kelime söylemeden, kendisine gösterilen her işi yapmaya bütün söylenenleri sükûnetle dinlemeye, vücudunu da temiz tutmaya mecburdu. Çile gecesi sona erince, iki rahip, istekliyi tekrar mukaddes yerin kapısına götürürlerdi. Oradan sonsuz gibi gözükken karanlık

bir dehlize geçilirdi. Dehlizin iki tarafına insan vücutlu hayvan başlı heykellerle yılan, yırtıcı kuş ve sair hayvan heykelleri dizilmişti. Bütün bunları, yanan meşalelerin titrek ışıkları aydınlatırdı. Bu korkunç geçidi isteklinin bir tek kelime söylemeden geçmesi lâzımdı.

Geçidin sonunda bir mumya ile bir insan iskeletinin karşı karşıya durmakta olduğu görülürdü. Rahiplerden birisi, istekliye karşılarındaki duvarda görülen bir galerinin ağzını işaret ederek :

İstersen buradan dönebilirsin, zira kapı henüz kapanmamıştır, fakat yoluna devam etmek istersen bir daha geri dönemezsin. derdi.

İstekli bütün cesaretini topluyarak, devam edeceğim, derse, rahipler, eline küçük bir kandil verirler ve mukaddes yerin kapısını gürültü ile kapayarak istekliyi yalnız bırakıp geri dönerlerdi.

Artık istekli için o küçük delikten girerek galeride ilerlemekten başka yapacak birşey kalmazdı. İstekli de öyle yapar ve diz çökerek emekliye emekliye galeride ilerlemeğe çalışırdı. Biraz sonra yer altından - sanki hatifden - gelen

«İlim ve kudreti emel edinen deliler burada helâk olurlar»

sözleri dehlizin içinde yedi kere aksederek sönerdi. İstekli ilerlemeğe devam eder ve sonunda galerinin biraz genişlediği ve giderek dikleşip nihayet bir merdivende son bulduğunu görürdü. İstekli de merdiveni tırmanmağa başlar, sonunda kendini bir sahanlıkta bulurdu. Sahanlıktan erkek ve kadın heykelleriyle çevrili bir salona geçilirdi. Birer sütun olarak kullanılan bu heykeller süslü bir frizi taşımakta idiler. Salonu çevreleyen frizin bir tarafında onbir, diğer tarafında yine bir o kadar desen görülürdü. Heykeller, ellerinde taşıdıkları kristal fanuslarla bu mukaddes nakışları aydınlatırlardı. Burayı muhafaza ya memur bir rahip (Pastaphor) isteklinin geldiğini görünce orada bulunan bir tunç kafesin kapısını açar, ilk çileyi başarı ile geçirdiği için kendisini kutlar ve salonun ortasına götürerek frizdeki desenlerin sembolik anlamlarını açıklardı.

Rahip bu sırları istekliye birer birer açıkladıktan sonra onu hakimlerin meclisine ulaştırırdı. Burada: «hakikati açıklamak ve adaleti uygulamak için Allah ile irtibat kuran her irade, daha dünyada iken, insanlar ve nesnelere üzerindeki ilahi kudretten hissesini alır. Bu keyfiyet kurtuluşu ulaştırmış ruhlar için ebedi bir mükâfattır.» derdi.

İstekli, bu sözlerden evvelâ şaşırır, sonra korku ve dehşete kapılır, daha sonra da hakikatin ilk görüntülerini hissetmeğe başlardı. Rahip daha sonra, kızgın bir fırının alevleri görünen dar bir geçidin kapısını açardı. Buranın görünüşü istekliyi korkudan titretirdi. Rahip: «Ölüm, ancak para ile ölüye ağlayanları korkutabilir. Ben de vaktiyle bu ateşli geçidi bir gülistandan geçer gibi aşmışım» der ve bu sır hücresinin parmaklığını isteklinin arkasından kapardı. Artık buradan geçmekten başka bir yol olmadığını gören istekli, geçide biraz yaklaşınca bu kızgın fırının göz aldatan bir seraptan başka birşey olmadığını ve ortasında da dar bir yol bulunduğunu görerek bir hamlede buradan geçirdi. Fakat, bu sefer önünde durgun ve karanlık görünüşlü bir suyun belirmediğini fark eder ve bunun da içinden geçmek zorunda olduğunu anlardı. Bu suyu da geçtikten sonra iki rahip gelerek istekliyi karanlık bir mağaraya götürürler, burada güzelce yıkayıp temizlerler, kokular sürerler, arkasına da ketenden bol, beyaz bir elbise giydirebilirler. Sonra köşedeki süslü bir divanı göstererek «Burada istirahat et ve (Rahibi-azamı) bekle» diyerek çekilirlerdi. İstekli de sedire uzanarak istirahat etmeğe

çalışır, bu ana kadar gördüğü şeyleri hatırlıyarak bunlar üzerinde düşünmeye daldı.

İstekli bir rüya ve hayaller içinde çırpınırken, harpa, flavta ve diğer sazların yarattığı nağmelerle yavaş yavaş kendine gelmeğe başlardı. Biraz sonra, gözlerini açınca, ayak ucunda kırmızı tül den bir elbise içinde çok güzel bir kadının kendisine arzu ile bakmakta olduğunu görürdü. Kadın, hafifçe tebesüm ederek sol elinde güllerle süslenmiş bir kadehi ona doğru uzatırdı. Çilekeş için, bu manzaraya ilgisiz kalmak hakikaten güçdü. İstekli ne yapacağını şaşırılmış bir halde yerinden fırlayarak ellerini göğsünün üzerinde kavuşturur ve beklerdi. Bunun üzerine kadın biraz ilerleyerek «Güzel yabancı, benden korkuyormusun, sana galiplere layık olan mükâfatı, çektiğin meşakkat ve zahmetleri unutturmak için camısaadeti getirdim» derdi.

İstekli, tereddüt ederse kadın sedire ilişip tahrikâta başlardı. Eğer kendini tutamayıp kadına el uzatır o dudaklara doğru eğilirse vay haline, o elleri tutar ve o kadehten bir katre tadarsa mahvolduğı gündü. O anda hemen yatağa serilir ve yakıcı bir kısaç bütün vücudunu sarardı. Ancak teskin olduktan sonra

içtiği içkinin etkisiyle derin bir uykuya daldı. Fakat, uyandıği zaman kendini gam ve keder içinde yapıyınız bulurdu. O zaman, ayak ucuna dikilmiş gördüğü büyük rahip kendisine «İlk cileyi atlatmıştın. Ölüm, ateş ve suya galebe çalmıştın. Fakat kendi nefesine galip gelemedin. Senki marifet âleminin yüksek derecelerine talipdin, hayvanî duygularına hakim olamayarak cehennem kuyusuna düştün. Şehvetin esiri olan kimse artık karanlıklar içinde hayat sürmeğe mahkûmdur. Maruz kalacağın tehlikeleri sana evvelce haber vermiştim. Hayatını kurtardın fakat özgürlüğünü yitirdin. Bu nedenle ibadethanede esir olarak kalacaksın. Eğer kaçarsan öldürüleceksin» sözleriyle düştüğü durumu açıklardı.

Ancak, istekli o kadehi döker ve o kadını reddetmiş olursa ellerinde birer meşale taşıyan on iki rahip gelir kendisini alırlar ve İzis'in haremine götürürlerdi. Orada beyaz elbiseler giymiş olan büyük hakimler yarım daire şeklinde dizilmiş olarak onun gelişini beklerlerdi. Parlak şekilde aydınlatılmış olan bu mukaddes mahallin nihayetinde göğsünde altın bir gül ve başında yedi köşeli bir tac bulunan İzis'in muazzam bir heykeli bulunurdu. İzis kolları üzerinde

oğlu Horus'u tutardı. Bu heykelin huzurunda (Büyük rahip) erguvan rengi bir elbise giymiş olduğu halde istekliyi kabul eder, sükût ve itaat etmesi için yemin ettirirdi. Bundan sonra kendisini meclis adına bir kardeş ve müstakbel mürşidi olarak takdis eder ve selâmlardı.

Bu kabul töreninden sonra asil tahsil ve çıraklık devresi başlardı. İstekliye (sâlik) ibadethanede bir hücre gösterilirdi, beşeri ve fiziki ilimler üzerinde çalışmasını isterlerdi. Bu sebeple salık ilk yıllarını hücrelerinde istenilen alanlarda çalışmakla ve hieroglif yazılarını incelemekle geçirirdi. Bu arada mürşidinin ve diğer öğrencilerin derslerini de izlerdi. Burada okutulan dersler tarih, tababet, mimari, dinî musiki ile tabii ilimlerden ibaretti. Bu çalışmalarda sâlik'i yalnız bırakırlardı. Bu çıraklık süresinde sâlik'in yalnız öğrenmeye değil, ruhen de tekâmül etmeğe çalışması gerekirdi. Zira, o devrin büyük hakimlerinin düşüncelerine göre insanın hakikate ulaşması için bütün varlığıyla ve derin bir aşkla hakikate bağlanması lâzımdı. Öğretmenleri bu çalışmalar sırasında ona hiç yardım etmezlerdi. Bununla beraber, bütün hareketlerini titizlikle takip ederlerdi. Hafız olduğu derece

dışında hiçbir açıklamada bulunmazlar, ve ondan mutlak bir itaat isterlerdi. Salık bazı açıklamalar isterse (Bekle ve çalış) karşılığında başka bir karşılık alamazdı. Uzun çalışmalar sonunda ibadethaneye girerken geçirdiği çilelerin sembolik anlamlarını yavaş yavaş kavramaya başladılar. Fakat, bütün sembollerin mahiyetine tamamen nüfuz edebilmesi için sülûk'un bitmesi lâzımdı. Bazen öğretmenlerinden birine: «Acaba günün birinde İzis'in gültünü koklamak ve onun nurunu görmek bana da nasip olacaktı» diye sorardı.

Buna karşılık aldığı cevap: «Bu bizim elimizde değildir. Hakikat verilmez. İnsan onu kendi nefsinde bulur veya bulamaz. Biz sana rehberlik edemeyiz. Hakikate sen kendi kendine ulaşmaya çalışacaksın. Sedir ağacı çiçek açmadan evvel uzun süre su altında büyür. Mukaddes çiçeğin açılmasını çabuklaştırmazsın, onun zamanı gelmişse bir günde açılır. Çalış ve yalvar» sözlerinden ibaret kalırdı.

Bundan sonra sâlik yine hücre sine döner ve çalışmalarına koyulurdu. Böylece, nice, nice aylar ve yıllar geçirdi. Nihayet sâlik kendisinde yavaş yavaş bir değişmenin, belirtilerini duymaya başladı. Gençlikteki ihtiras-

larının artık kaybolduğunu ve zihninde filizlenmekte olan yeni fikirlerin kendisine ölümsüz dostlar gibi tebessüm ettiğini hissederdi. Artık devamlı olarak eski duyguların yerini daha taze ve temiz duyguların doldurduğunu görürdü. Bu duyguların etkisiyle, salık'ın içinde ne muhalefet, ne esef, ne emel hiçbir şey kalmazdı. O, artık hakka teslim olmuş, nefsinin hakikate adanmış bir varlıktı. Onun bu bilgi ve olgunluk mertebesine ulaştığını anlayan büyük rahip günün birinde kendisine hakikat keşfetme anının yaklaştığını şu sözlerle müjdelendi :

Oğlum, hakikatin sana münkeşif olacağı saat yaklaşıyor. Zira sen kalbinin derinliklerine nüfuz ederek ve orada ilahi hayatı bularak bunu zaten hissetmiştin. Artık vuslat haline nail olmakla murada ereceksin. Kalbinin temizliği, hakikate olan derin aşkın, bütün yalancı ziyânetlerden vazgeçmede gösterdiğin azim ve kudret sayesinde buna liyakat kazandın. Ancak, Oziris'in haşmetli mertebesine hiçbir kimse ölüm ve dirim merhalelerini aşmadıkça ulaşamaz. Şimdi seni yer altında bir mezara koyacağız. Sakın orada korkma. Çünkü artık sen de bizdensin.

Bunun üzerine Oziris'in rahipleri

ellerine birer meşale alarak sâ-
liki yer altında bir odaya götü-
rürlerdi. Orada mermerden üstü
açık bir lahit bulunurdu. Büyük
rahip salike: «Hiçbir kimse
ölümden kurtulamamıştır. Ha-
yatta olan her ruh tekrar ba's-
olunacaktır. Bu mezara diri
olarak giren kimse daha dün-
yada iken Oziris'in nuruna da-
hil olur. O nura kavuşmak için
bu tabuta gir ve nuru bekle»
derdi.

Salik, buraya girdikten sonra
büyük rahip maiyetiyle birlikte
oradan çekilirken odadaki lam-
ba söner, her tarafı karanlıklar
kaplardı. Az sonra da sâlikin
kulağına bir cenaze duasının
hüzün verici nağmeleri gelmeğe
başlardı.

Çok geçmeden, mermer lahdin
soğukluğu vücuda tesir etmeğe
başlar ve nihayet yalnızlık ve
korkunun da etkisiyle salik tit-
reyerek kendinden geçerdi.
Geçmiş hayatını; birbirini kova-
layan lavhalar halinde hatırlar-
ken, bunlar gitgide kararır ve
kaybolurdu. Daha sonra vücu-
dunun dağıldığını adeta parça
parça eridiğini hissederken sa-
lik cezbe haline girer ve kendi-
ni kaybederdi.

Nihayet, o karanlıklar içinde
parlak bir noktanın belirdiğini
görürdü. Bu parlak nokta yavaş

yavaş büyüyerek beş köşeli bir
yıldız haline girer ve gökkuşağı
renginde saçtığı ışıkla ortalığı
aydınlatırdı. Bu yıldız çok geç-
meden güneş halini alır ve san-
ki saliki kendine doğru çeker
götürürdü. Sonra bu da kaybo-
lur, önce bir gonca, sonra bir
çiçek gibi görünerek açılırdı.
Salik bu çiçeğin beyaz bir gül
gibi açıldığını, canlı yaprakla-
rının titreştiğini ve adeta yanıp
kızardığını görürdü. O zaman,
acaba bu İzis'in çiçeği, kalbin-
de aşkı saklayan bir hikmet gü-
lü olmasın diye düşünürdü.

Biraz sonra bu görünüş de da-
ğılıp bir bulut gibi uçuşur, sa-
lik'in vücudunu sıcak ve latif bir
nefes kaplardı. Bulut bir çok
garip ve değişik şekiller aldık-
tan sonra tekâsüf ederek bir
insan hayaline dönüşürdü. Bu
çehre daha önce mukaddes
mahalde gördüğü İzis'in aydın-
lık ve güler yüzlü bir benzeri
idi. Nurani vücuduna şeffaf bir
tül sarılmış, elinde bir papirus
tomarı tutar halde görünen bu
hayal mezarda yatan salike
yaklaşarak :

«Ben senin göze görünmez hem-
şerimim, senin ruhukutsinim,
elimdeki tomar da senin hayat
kitabındır. İçindeki sayfeler
geçmiş hayatının olaylarıyla do-
ludur. Boş olan sahifalara da
ilerdeki hayatının olayları yazı-

lacaktır. Bir gün onların hepsini senin gözlerinin önüne sereceğim. Şimdi beni tanıyorsun. Ne zaman beni çağırırsan gelirim.» O, bu sözleri söylerken gözlerinde nurlu bir şefkatin belirtileri okunurdu. Bu görüntü, insanın (**âlemi ervah**) ve (**âlemi melekût**) daki ikinci nüshası gibiydi. İşte (**Vuslat**) bu idi.

Ancak çok geçmeden bu temaşa da kaybolur, bütün vücudunu şiddetli bir acı kaplardı. Zira salık artık kendine gelmekte, ruhu bedenine dönmektedir. Artık, salık demir çemberlerin her tarafını sıkmakta olduğunu müthiş bir ağırlığın beynini taziyik ettiğini duyardı.

Nihayet uyku hali şuurlu bir hale dönmekte olan salık uyanırdı. O zaman büyük rahip ile diğer rahipleri karşısında bulurdu. İçlerinden biri salike doğru yaklaşır ve ona müsekkin bir ilaç içirirdi.

Bundan sonra büyük rahip salike: Sen artık dirildin bizimle beraber sofraya gel ve bize Oziris nuruna ettiğin seyahati anlat» derdi. Sonra saliki alıp gece mabedin rasat kulesine çıkarır, ona Hermes'in keşfini hikâye eder ve en büyük sırrı acıklardı. **Bu mükâşefe** (Allah nurunu görme) hiçbir papirüs yaprağında yazılı değildi. Yal-

nız büyük rahibin bildiği, yer altındaki bir odada, sütunlar üzerine yazılmış remizler ve resimler ile anlatılmıştı. Bunların manası ancak büyükten büyüğe eski tabiriyle (Kâbiren ankâbir) şifâhen bildirilirdi.

O gece büyük rahibin salike şifâhen yaptığı tebligat, Hermes'in bir gece dünyayı unutup kendinden geçtiği ve Oziris'i gördüğü zaman ondan (**mastar-ı eşyayı**) bütün nesnelere çıktığı yeri göstermesini ve Allahı tanımasını rica etmesi üzerine Oziris'in buna muvafakat ederek kâinatı bütününü seyir ve temaşa ettirmesinden ibaretti.

Hermes bu seyir ve temaşada yedi kat göğü ve yedinci katın kuşağı gibi olan (kehkışanı-sema) saman yolunu -Öngörüş ve sezışle, birdenbire anlayan bir bakışla, görmüştü. Gökyüzünün yedi katının her birinde, bir gezegen devretmekte idi. Bu gezegenlere de nuru, işareti ve yüzü değişik birer melek refakat etmekte idi. İlahi nurun yedi ışığından ibaret olan bu meleklerin herbiri aynı zamanda ruhi hayatın bir safhasını temsil etmekte idiler.

Hermes Oziris'in bu delaletiyle (**âlemi-melekûtu**) yani Tanrının mutlak hükümran olduğu âlemi her yönüyle görmüş, bunları tü-

müyle kavramış ve Allahın birliğini bilmiş oluyordu.

Hermes bundan sonra Oziris' den insanların bütün bu alemler arasında nasıl seyahat ettiklerini sormuş ve şu yolda bir karşılık almıştı:

Nurani tohumun saman yolundan yedinci kat göğe düştüğünü görüyorsunuz? Bunlar ruh tohumlarıdır ve Zühal (Saturne) semasında hafif buhar tanecikleri gibi tasasız ve mutluca yaşarlar. Fakat kendi mutluluklarından haberleri yoktur. Sonra semadan semaya düşerek gitgide ağır bir örtüye bürünürler? Her örtü değiştikçe girdikleri âlemin tabiatına uygun bir bedene ve duyguya sahip olurlar. Bu suretle her ne kadar hayati kudretleri artarsa da, daha yoğun cisimlere dönüştükçe, kendi ilk semavi oluşlarını da unutmaya başlarlar. İşte (esiri-İlahi) den gelen ruhların düşüşü böyle olmaktadır. Bu ruhların maddeye bağlantısı, yani esareti arttıkça, hayatın lezzetlerinden dah çok başları döndükçe, bir ocak alevi gibi titreyişlerle, elem, aşk ve ölüm arasında bo-calar, daha sonra, insanların içinde ızdırap ile yaşadıkları ve ilâhi hayatı boş bir rüya gibi gördükleri, toprağın mahbesine kadar düşerler.

Bundan sonra Hermes tekrar sorar: Ruhlar ölebilirler mi? Oziris bu soruyu şöyle cevaplar: «Ruhların bir çoğu bu mukadder düşüşte mahvolurlar. Bilirsin ki ruh semadan nazil olur? Bu nuzûl bir imtihandır. Şayet ruhun maddeye dönüşme isteği çok aşırı olursa aslını unuttur, o zaman kendisinde mevcut kutsi kıvılcım söner ve ruh da yoğun unsurların girdabı içinde erir mahvolur.»

Oziris'in bu sözleri üzerine Hermes titremeğe başlar, zira, o sırada mühiş bir fırtına kopmuş ve etrafı karanlık bulutlar kaplamıştır. Şimdi yedi kat gök yoğun bulutlar içinde Hermes'in gözünden silinmiş ve bu du-manlar arasında nice insan, hayvan ve canavar hayaletlerinin, tarifi mümkün olmayan küfürlü çılgınlıklar içinde sürüklenip yuvarlandıklarını görmüştür.

Oziris bunları göstererek: «İşte tedavi kabul etmez derecede sefil ve kötü ruhların nasibi ve sonu böyle olur. Bunların çektikleri azap onları mahvedene kadar devam edecektir. Onlar için mahvolmak şuurlarını tamamen yitirmektir.» derdi.

Hermes bu temaşadan sonra, gökyüzünün diğer tarafında bir sürü ruhun birinci kat gökte, yani ay semasında, yükselmeğe

çalıştıklarını görmüştü. Bunların bir kısmı bu yükselişi başaramayıp yine dünyaya düşmüş, bir kısmı ise gökün yüksek katlarına ulaşabilmişlerdir. Oraya yükselebilenler manevi bir görünüş almışlardır. Bu yükselişte bir kısım ruhlar Zühâl semasına, yani yedinci kat göke, kadar yükselmişlerdi.

Büyük rahip salike, Hermes'in bu temasını eslafından şifahen işittikleri gibi aynen anlatırdı.

Derinliği ve genişliği sınırsız yıldızlı semadaki bu temasa çocuk gözüyle üzerine altın çiviler çakılmış bir kubbeye benzetilebilirdi. Bir hakimin nazarında ise, içinde sayısız âlemlerin, akıllara durgunluk verecek bir ahenk, nizam ve tenasüp ile hareket ettikleri, ucu bucağı olmayan bir boşlukta döndükleri bu kâinat onun ulu yaratıcısının kendisidir.

Bundan sonra (Hierophante) salike mukaddes metnin manasını açıklardı. Ona (kelamı-nur) un yani ilim, kudret ve maddeden diğer bir deyimle (ruhu-kutsi), (ruhu-hayvani) ve (beden)den; (nur), (kelam) ve (hayat)dan ibaret olan üç hüviyetini izah ve tefsir ederdi. Öz, türeme ve cevher gibi birbirini gerektiren üç mefhumun birleşmesiyle (ilâhi-hakikat) tecelli

eder ve bu âli mertebeden aşığıya doğru bütün mahlukatın türeyişini, hülâsa; müridini zihnen kâinatın mana merkezine, eserlerin asıl müessirine götürerek zaman ve mekân-ı mutlakı gözlerinin önüne sererdi.

Keşfin bu ikinci kısmı ilahî kudretin hallerini, diğer bir deyimle (âlemi-şuhut) ile âlemi-gaybı) temsil etmekte idi.

Yedi gezegene bağlı olan yedi sema, yedi başlangıca, madde ve ruhun yedi muhtelif hallerine, yedi değişik âleme sembol ve işaret idi. Her insan ve her insani zümre, kendi tekâmül devresinde, güneş manzumesi arasında o halleri geçirmeğe mecburdurlar. Yedi meleğe gelince; bunlar da bütün göklerde yüksek ruhlara delalet etmekte idiler. O devrin bilginlerine göre her büyük melek, ruhların hamisi, benzeri ruhlar da o haminin bin şekilde birer numunesiydiler. Hepsi de buldukları göklerde insanlarla dünyadaki işlere ve konulara etkili olabildiler. Bunlar; Hermes'in keşfinde gördüğü yedi (cin)'i, Hindin yedi (Deva)'yı, İran'ın yedi (Am-schspunds)'i, Geldanilerin yedi (melek)'ini (Kabbale)'nin yedi (Sephiruth)'ı ve (Apocalypse)'in yedi büyük meleği idiler. Kâinatı çevrelemiş olan bu yedi mer-tebe yalnız gökkuşağının yedi

renginde, gamın yedi perdesinde ihtizaz etmez, aynı zamanda insanın bünyesini tekâmül ettirmesi yönünden de mevcudiyetini belli ederlerdi.

(Hierophante) sözlerini tamamlayıp müride «Artık ilah katının basamaklarına eriştin» derdi. İlahi hayat sana hakikatlerin hayalleri şeklinde göründü. Hermes sana semanın görünmeyen yönlerini, Oziris'in nurunu, kâinatın görünmeyen İlahını tanıtti. O İlah ki milyonlarca ruh ile birlikte nefes almakta ve bütün kâinata hayat bahşetmektedir. Artık bundan sonra ona yönelmek ve yükselmek için yolunu seçmek sana düşmektedir. Zira artık sen (ba'sıbâdelmevt)'e mazhar olan zümreye dahil oldun. Daima hatırla ki ilmin başlıca iki anahtarı vardır. Bunlarda şöyledir: Nesnenin dışı da içi gibidir. Küçük büyük gibidir, ancak, tek bir kanun vardır. Fail olan tekdir. İlahi tedbirlerden hiçbiri ne küçüktür ne de büyüktür.

İkinci anahtar ise şöyledir: İnsanlar fenaya mahkûm mabutlardır. İlahlar ise layemut (ölmez) insanlardır.

Bu sözlerin manasını anlayabilen mutludur. Zira o herşeyin anahtarını elde etmiş olur. Unutma ki sır kanunu (büyük hakikat)i örtmektedir. Tam ilim ancak bizim gibi aynı çileleri çekmiş ihvana ifşa olunabilir. Hakikati aklın dereçesine göre açıklarken zayıflara karşı onları bir örtü altında gizlemek lâzımdır. Çünkü tahammül edemeyip akıllarını kaybedebilirler. Onu, şerirlerden de gizlemek lâzımdır. Zira onlar da ancak bazı parçalarını kavrayıp idrak edebildikleri halde onları da tahrif ederek silâh olarak kullanırlar. Hakikati kalbinde gizle, onu ef'alin söylesin. İlim kuvvetin, İman kılıncın ve sükût delinmez zırhın olsun.

Mürşidin telkinleri de böylece sona ererdi.

YARARLANILAN KAYNAKLAR :

Mısır tarihi

Tasavvuf tarihi

Tasavvuf

Mezhepler ve Tarikatlar

Dinler Tarihi

Ord. Prof. Yusuf Ziya Özer

Ord. Prof. Mehmet Ali Ayni

Ömer Rıza Doğrul

Abdülbaki Gölpınar

A. Hilmi Ömer Budda

Bazı terim ve kelimelerin açıklaması

- 1 — Alem-i melekût : Tanrının mutlak hükümrân olduğu âlem.
- 2 — » ervah : Ruhların âlemi, öbür dünya.
- 3 — » kevn : Varlık âlemi, dünya.
- 4 — » gayb : Görünmeyen âlem.
- 5 — » şuhût : Gördüğümüz âem, dünya.
- 6 — » kudsî : Tanrının mutlak hükümrân olduğu âlem.
- 7 — Ba's-ı bâdelmevt : Öldükten sonra dirilme (résurrection)
- 8 — Cânân : Sevgili.
- 9 — Cezbe : Tarikat ehlinin kendinden geçme hali, ruhun sanki bedenden ayrılır gibi oluşu.
- 10 — Felek : Gökyüzü (eski çağ insanları, gökyüzünde yedi bölge ve her bölgede dünyadaki insanlar üzerinde etkili olan yedi melek veya cin'in bulunduğu inanırlardı).
- 11 — İlm-i bâtin : Eski çağ bilginlerinden bir kısmının yalnız seçme müritlerine açıkladıkları ilim (Esotérique).
- 12 — İlm-i zâhir : Eski çağ bilginlerinin halka açıkladıkları ilim (Exotérique) ilim.
- 13 — Kâbiren an Kâbir : Büyükten büyüğe sözlü anlatım.
- 14 — Kehkeşan-ı sema : Saman yolu.
- 15 — Kelâm : Allah'ın birliğinden bahseden ilim.
- 16 — Lahût : Uluhiyet âlemi.
- 17 — Layemût : Ölmez.
- 18 — Mücahede : Nefsini yenmeğe, körletmeğe çalışmak.
- 19 — Mükâşefe : Hakikat ehlinin Allah sırlarını, Allah nurunu görmesi.
- 20 — Masdar-ı eşya : Tüm nesnelerin çıktığı yer.
- 21 — Riyazet : Dünya nimetlerinden kendini mahrum etme hali.
- 22 — Sülûk : Gizli bir örgüte girme, tekris (initiation).

Vasiyetname ve Socrates

H. Lütfü ENSARİ

İnsan düşüncesinin bir dönüm noktası olan Socrates'in kim olduğu, nasıl yaşayıp öldüğü hakkında çok az şey biliyoruz. Socrates kendini ölüme mahkûm eden dar görüşlülerin kararı ile dünyayı terkedip giderken geride yazılı kitaplar yerine kendini anlamış, sevmiş bir insan bırakmaktadır; bu insan Platon'dur. Platon'un diyalogları olmasa idi, Socrates'i belki de hiç tanımayacaktık. Socrates serbest düşündüğü, eski düzenin temellerini sarstığı gerekçesi ile ölüme mahkûm edilmiştir. Ölüm onun düşüncesinin kaçınılmaz sonucu idi; bir bakıma da, ypyeni bir düşünüş ve duyuş akımının başlangıcı olan bu ölüm, onun en büyük eseridir.

Socrates'in onu ölüme mahkûm eden Atina'lılar karşısındaki ünlü «Savunma»sını hepimiz biliriz.

Duruşmanın sonunda, ölüm kararına karşılığı olağanüstüdür: «Ey beni mahkûm edenler: Sizlere gelecekte söz etmek isterim. Ben yakında öleceğim, oysa sizleri, benim çekip gitmemden sonra, bana verdiğiniz cezadan çok daha ağırı beklemektedir. Eğer insanları

öldürerek, onları hatalarınızı kınamaktan alakoyacağınızı sanıyorsanız aldanırsınız. En kolay ve onurlu yol, başkalarına baskı yapmak değil, kendinizi doğruya ve güzele yönlendirebilmektir. Artık ayrılık saati geldi; yolcu yolunda gerek; ben ölüme, sizlerse yaşamaya; ancak hangisi daha iyi, Tanrı bilir.»

Socrates'in, ölüm cezasının uygulanacağı günün sabahı hücrelerinde beklerken, kendisini kaçırarak kurtarmak amacı ile ziyaretine gelen yakın dostu Crito ile olan konuşmasını sizlere aktarmaya çalışacağım. Ma.: olmaya hazırlanırken, düşünce odasında, cevaplamaya çalıştığımız sorular, yeniden doğuşumuzun öncesinde, sembolik bir vasiyetname idi.

Socrates'in kendisini kaçmaya çağıran dostu Crito'ya karşılığı ise gerçek ölüm öncesinde verilen cevaplardır.

Mimar Sinan'ın 33. sayısında Cevat Memduh Altar Üstadımızın ilet-tiği, yaşamının 74. yılında Ma.: 'luğa kabul edilen ünlü Fransız dil bilgini Emile Littré'nin kendi tekeris izlenimleri ile ilgili konuşmasında aynı sorulara verdiği karşılık ise şöyledir :

«İnsanın kendine karşı başlıca görevi öğrenmek; insanlığa karşı görevi de öğretmektir.»

Düşünce odasında, kendi yüreğimizi gördüğümüz üçgen ayna; üç sorulu ve üç kenarlı vasiyetname. Çıraklık, kalfalık ve ustalık. İnsandan başlayıp, yine insana dönen çizgi.

Kişi, aile ve toplum ahlâkı olarak August Comte'un yaptığı ayırım üzerindeki açıklamasını hatırlıyoruz yine Emile Littré Biraderimizin : «Milattan önceki antik dönemlerin çok-tanrı düzeni eşsiz bir fazilet anlayışı ile ve kesinlikle kişi ahlâkını kurmuştur. Eski Grek ve Roma düşünürleri böyle bir ahlâk anlayışının prensiplerini kurmuşlar ve bu tür bir ahlâkın yüce örneklerini vermişlerdir. Ahlâk alanında gerek teori gerek aksiyon olarak atılması gereken temelin de esasen bu olması gerekirdi.»

«Aile ahlâkı ise dinlerin eseridir.»

«Toplumsal ahlâka ancak kişi ve aile ahlâkının sağlam temeller üzerine oturtulmuş olması ile varabiliriz. Toplumsal ahlâk henüz başlangıç halindedir. Onun gelişmesi için de ancak bilim ve tekniğin ışığı ile önümüzü aydınlatarak ilerlememiz gerekmektedir.»

Ancak Şu unutulmamalıdır ki temelleri önceden iyi atılmış bir kişi ve aile ahlâkı olmamıŐ olsa idi elbette bugün bir toplum ahlâkı söz konusu olamazdı.»

Şimdi sizlere, Grekçe'den İngilizce'ye F. J. Church'un çevirdiği ve Columbia Üniversitesi Felsefe Profesörü Robert D. Cumming'in yeniden düzenlediği Platon'un «Crito»sunu bölümler halinde iletmeye çalışacağım; etkileyici ve akıcı bulduğum İngilizce aslını Türkçe'ye çevirirken yaptığım hataları bağışlayacağınıza inanıyorum.

«Tüm servetim senin emrindedir Socrates ve sanıyorum ki seni buradan kaçırmaya yeterlidir; eğer benim paramı harcamakta kuşkulu isen, bu iş için paralarını feda etmeye hazır başka Atina'lı dostların da mevcuttur. Atina'nın dışında kaçılabileceğimiz yerler çoktur; örneğin Thessaly'yı seçersen orada seni bağırına basacak bir çok kimse var.»

«Socrates, sen, hayatını korumaya çalışmamakla doğru davranmıŐ olmadığın gibi seni sevmeyenlerin ekmeğine de yağ sürüyorsun; zaten, onlar da seni yok etmek istiyorlar.»

«Ayrıca çocuklarını da yetiŐtirip okutmak yerine onları da kaderin ellerine bırakıyorsun. Onların yetimlerden farkı kalmayacak. Bana öyle geliyor ki sen en kolay yolu seçiyorsun; tüm yaşamın boyunca insanın mükemmel olmaya çalışması hakkında konuŐmuŐ olmana rağmen cesur ve iyi bir insanın yapması gerekeni yapmıyorsun.»

«Ben senin ve seni seven tüm dostların adına utanç duyuyorum.»
«Herkes herşeyin mahkemede kendini savunurken takındığın tavırın, davanın sürdürüŐlüŐünün ve olayın anlamsızlığının korkaklığımızdan meydana geldiğini düşünenecektir. Seni kurtarabilmek mümkün iken bunu yapmadığımız için ve bu yönde sen hiçbir çaba göstermediğin için herkes bize korkaklığımızın engel olduğunu düşünenecektir.»

«Socrates, gördüğün gibi olan bitenler yalnızca kötü değil, ancak aynı zamanda senin ve bizim Őerefimizi de lekeliyor. Düşünecek zamanımız kalmadı, artık karar vermemiz gerekiyor. Tek çıkar bir yolumuz var; herŐey Şimdi yapılmalıdır. Gecikirsek, kaybederiz. Lütfen teklifimi reddetme.»

Dostu Crito'nun çağrısına Socrates'in cevabı şöyledir :

«Aziz Crito; beni kurtarma heyecanın doğru yol ise ondan daha değerli birşey olamaz; ancak değil ise, heyecanın arttıkça seninle aynı fikri paylaşmak o kadar güç olacaktır. Dediğinizi yapıp yapmamak konusunda düşünmemiz gerekir; çünkü ben insanın doğruyu bulabilmek için düşünmesi gerektiği üzerinde, her zaman da ifade ettiğim gibi, tartışma kabul edemem. Bu talihsizlikle karşı karşıya kaldığım için önceki tartışmalarımı bir kenara bırakmam. Onlar bana her zaman olduğu gibi doğru gözüküyorlar; eskiden olduğu gibi aynı düşüncelere hâlâ saygı duyuyorum ve değer veriyorum. Onların yerini alabilecek daha iyileri olmadığı takdirde senin önerilerine katılmıyorum. Sorunu en uygun ne şekilde ele alabiliriz? Senin söylediğin gibi bazı fikirlere değer verip bazılarını boş mu verelim? İsteyerek hiçbir zaman doğru olmayan bir şekilde davranmamalıyız. Adil olmayan bir şekilde davranmak, haksızlığa haksızlıkla karşılık vermek, bize zarar veren birisine karşı zarar vererek, öç almak hiçbir zaman doğru değildir. Benim inancım eskiden beri böyledir ve hâlâ da aynı fikirdeyim. Ben kaçmaya hazırlanırken kanunlar kalkıp bana gelseler ve «Socrates, ne düşünüyorsun, açıkça söyle bize. Başarabilirsen kaçarak kanunları ve devleti tahrip etmekten başka ne sağlayabileceğini sanıyorsun? Bireyleri tarafından kanunlarına saygı gösterilmeyen bir devletin var olabileceğini mi düşünüyorsun?» diye sorsalar ne karşılık verebiliriz Crito? «Devlet benim mahkememi adil olmayan bir şekilde sürdürerek beni incitti» diyerek m?»

«Ve düşünelim ki kanunlar şöyle devam ettiler: «Anlaşmamız nasıldı? Devletin her türlü değerlendirmesine itaat etmiyecek miydin? Socrates, şaşırma ve bize cevap ver. Sen kendin sorular sormaya ve cevaplar vermeye alışkınsın zaten. Devletten ne şikâyetin var ki onu yıkmaya çalışıyorsun? Herşeyden önce biz senin annen-baban sayılmaz mıyız? Bizim sayemizde annenle baban evlendi ve seni dünyaya getirdiler. Evlilikle ilgili kanunlarımızda mı beğenmediğin taraflar var? Ya da diğerleri gibi senin de büyütülüp eğitim görmeni sağlayan, düzenleyen kanunlarda mı? Öyle ise sen bizim sayemizde dünyaya geldiğin, büyütüldüğün ve eğitildiğine göre bizim çocuğumuz sayılmazmısın? O halde sen bizimle aynı haklara sahip olduğunu mu düşünüyorsun? Ve sana bir şey yapmaya karar verdiğimizde bize karşı gelmeye hakkın olduğunu mu sanıyorsun? Biz doğru olduğuna inanarak seni yok etmeye karar vermiş isek senin de karşılığında

kanunları ve devleti yok etmenin doğru olacağını mı düşünüyorsun -ki sen insanın mükemmelliği üzerinde en çok düşünmüş kişisin? Yoksa ülkeni, anan, baban ve tüm atalarından daha kutsal, daha saygıdeğer bulmuyor musun?»

«Düşüncenden vazgeçmemeli, geri dönmemeli ve görevinden kaçmamalısın; savaşta, barışta, mahkmede, kısaca her yerde devletin ve kanunlarının sana yapmanı söylediklerinden şaşmamalısın; ya da senden istenen şeylerden doğru olmayanlar var ise o zaman onları buna ikna etmen gerekir. Fakat anana ve babana karşı zor kullanman erdemsizliktir; ülkeneye karşı zor kullanmaya çalışman ise daha büyük erdemsizliktir.» Tüm bunlara ne demeliyiz Crito? Kanunların söyledikleri gerçeğin ta kendisi değil midir? O zaman kanunlar «Socrates, senin kaçmaya çalışmanın doğru bir davranış olmadığını söylediğimizde haklı değil miyiz?» diye soracaklardır. «Seni dünyaya biz getirdik, biz büyüttük, biz eğittik; ve sana tüm diğer vatandaşlarımıza sunabildiğimiz iyi şeylerden bir parça verdik. Ancak belirtiyoruz ki, bizden hoşnut olmayan Atina'lılar, eşyalarını toplayıp istediği ülkeye de gidebilirler; yetişkin yaşa gelmiş herkesin ülkenin kanunlarını ve yönetimini görüp değerlendirdikten sonra bu seçimi yapmak hakkı vardır. Ancak adalet anlayışımızı ve diğer konularda devleti nasıl yönettiğimizi görerek burada kalmaya karar vermiş olanların da bu kararları ile her söylediğimize itaat etmelerini bekleriz. İtaat etmeyenlerin bir seçim hakkı daha vardır; ya söylediklerimizi kabul etmelidirler, ya da haksız olduğumuza bizi inandırmalıdır.»

«Düşündüklerini yaparsan, karşılaşacağın suçlamalar işte bunlar olacaktır Socrates; ve sen tüm diğer Atina'lılardan daha fazla bu suçlamaların karşısında olacaksın. Senin, devletinden ve kanunlarından hoşnut olduğunun çok kuvvetli delilleri mevcuttur. Bugüne kadar, askerlik görevin dışında, Atina'dan hiç ayrılmadın; ne festivallere, ne de başka bir yere gittin; başka devletleri ve kanunları görmek için hiçbir arzu göstermedin. Devletinden ve kanunlarından hoşnut idin; işte bizi ve yönetimimizi bu kadar ısrarla tercih ettin.»

«Ayrıca, mahkemen sırasında sana teklif edildiği gibi, ölüm cezası yerine sürgüne gönderilmeyi kabul edebilirdin. O zaman, şimdi düşündüğünü devletin de onayı ile uygulama imkânı vardı. Ancak sen ölümü seçerek şeref kazandın; orada ölümü sürgüne tercih et-

tiğini söyledin. Oysa şimdi bu sözleri unutuyor, tanımamazlıktan geliyorsun; bizi yok etmeye, çiğnemeye çalışarak saygısızlık ediyorsun. Vatandaşımız olarak yaşamayı seçmek yerine kabul ettiğin prensipleri ve kuralları bir taraf bırakıp, kaçmaya çalışan zavallı bir köle gibi davranıyorsun. O zaman, sana, bu devletin yönetimi altında yaşamaya hemfikir olduğunu yalnızca sözlerinle değil, ancak davranışlarınla da göstermen gerektiğini sormamız doğru olmayacak mıdır?»

«Kararını korku veya zorla, telâş içinde vermiyorsun; bizden hoşnut değil idiyse, başka bir ülkeye gitme kararını vermek için önünde yetmiş yılın vardı. Ne İsparta'yı ne de Girit'i seçtin; körlerle topallar bile senden daha çok Atina'nın dışına çıkmışlardır. Demek oluyor ki sen devletinden ve kanunlarından herkesten fazla hoşnutun. Bu kararını şimdi unutuyor musun? Eğer bizi dinlersen, Atina'dan kaçarak kendini küçük düşürme. İyi düşün. Bu karardan dönerek sen veya dostların ne yarar sağlayacağınızı umuyor sunuz? Dostların sürgüne gönderilmeyi, vatandaşlık hakları ile mal ve mülklerini kaybetme riskini göze alıyorlar. Sen, komşu devletlerden Thebes'e veya Megara'ya gidebilirsin her ikisi de gayet iyi yönetilmektedir. Ancak unutma ki, orada sana kanunları çiğneyen biri diye kuşkulu gözlerle bakacaklardır. Böylece seni mahkûm eden hakimlerin senin hakkındaki düşüncelerinin pek de yanlış olmadığı mahkeme kararının da kesinlikle doğru olduğu düşünülmeyecek midir? Kanunlara boşveren, düşüncesiz birinin, gençleri de kötü yola yönelteceği düşünülmeyecek midir? O zaman iyi yönetilen devletlerden ve uygar insanlardan kaçınman mı gerekecektir? O insanlarla utanmadan ne hakkında konuşabileceğini düşünüyorsun? Burada konuştuğun konularda mı? Onlara kanunların, devlet kurumlarının, adaletin ve kişinin mükemmel olma çabasının insanoğlunun sahip olabileceği en değerli şeyler olduğunu mu söyleyeceksin? Ve tüm bunlar Socrates için utanç verici olmayacak mıdır? İşte böyle düşünmen gerek Socrates; oysa sen Atina'yı terk ediyorsun; Crito'nun Thessaly'daki dostlarına sığınacaksın. Orada belki de büyük ölçüde özgürlük bulacaksın. Ancak, hiç kimse bir kaç yıllık ömrü kalmış bir ihtiyarın, bu yaşta, en önemli kanunları hiçe saymaya cesaret edebilecek kadar ısrarla hayata nasıl bağlanabildiğini açıklayamayacaktır.»

«Yaşamının geri kalan bölümünü diğer insanlara bağımlı olarak geçireceksin. Thessaly'da yemek yemekten başka ne yapabileceksin?

Adalet ve mükemmellik hakkındaki yıllar boyu süren tartışmalarımız ne olacak?»

«Yoksa, çocukların için mi yaşamak istiyorsun? Onları yetiştirmek ve eğitmek mi istiyorsun? Thessaly'da mı? Sürgünden onlara da bir parça bahşetmek, onları kendi ülkelerinin yabancısı mı yapmak istiyorsun? Yoksa, onları Atina'da bırakmayı düşünerek, sen onlarla beraber olmadığın halde hayatta olursan, daha iyi yetiştirilip eğitileceklerini mi düşünüyorsun? Evet, onlara dostların bakacaklar. Dostların, çocuklarına, sen Thessaly'ya gidersen bakacaklar da, Hades'e-öbür dünyaya-gidersen bakmayacaklar mı? Eğer onlar gerçekten dostlarınsa tüm bunları düşünmemen gerekir.»

«Socrates, senin yanında olduğumuza inanmalısın. Ne çocuklar, ne hayat, ne de başka bir şey adaletten önce gelemez; öbür dünyaya göçtüğünde, kendini, oradaki hakimlerin önünde ancak bu şekilde savunabileceksin. Bizim önerimizi dikkate almazsan bilmelisin ki sen ve dostlarının hiçbiri bu dünyada daha mutlu, daha adil, daha erdemli olmayacağını gibi, sen de ölümden sonra daha mutlu olmayacaksın.»

«Sen, şu an, kanunların değil ancak insanların haksızlığının kurbanı olarak gidiyorsun. Ancak, kötülüğe kötülükle, haksızlığa haksızlıkla bu utanç verici şekilde karşılık vererek aramızdaki tüm anlaşmaları, sözleri hiçe sayarak, en az inciltilmesi gereken kendini, dostlarını ve ülkeni en fazla inciterek kaçarsan, tüm yaşamın boyu sana dargın kalacağız; ve öldüğünde, unutma ki, bizim kardeşlerimiz sayılan Hades'in kanunları seni orada güler yüzle karşılamayacaklardır. Çünkü senin yeryüzünde bizi yok edebilmek için elinden geleni yaptığını bileceklerdir.»

«Bize kulak ver Socrates, ve Crito'nun seni ikna etmesine engel ol.»

«Emin ol aziz dostum Crito, duyabildiklerim işte yalnızca bu tartışmalardır. Başka bir şey gerçekten düşünemiyorum. Ve benim fikrimi değiştirmeye çabalamaya devam edeceksen, bunu acı duyarak sürdüreceğini kesinlikle biliyorum. Bırak, ne olacaksa olsun, Crito; benim söylediğim gibi yapalım. Çünkü rehberimiz **Tanrıdır.**»

Faziletli olma yolunda Ev.: Ul.: Mi.: hepimizin yardımcısı olsun.

Masonluk ve Filateli

President Justo Jose de Urquiza (*)

Yazan : Walter J. KIRBY

Çeviren : Tarık GÜNER

Juan Manuel de Rocas 1929 yılında Arjantin'in Cumhurbaşkanı olmuştur. Bu devre Arjantin tarihinin en karanlık devresidir. Kendisi 20 çocuklu bir ailenin oğluydu. Çocuklardan 5'i daha bebekken ölmüş 5'i de çocukluk yıllarında ölmüştü. Juan Manuel geri kalan 10 kardeşin

en büyüğü idi. Çocukluğu her türlü otoriteye direnmekle geçmişti. Cumhurbaşkanı olunca tüm diktatörce yetkileri üzerine aldı. Yönetimi sırasında mahkemeler son derecede ciddiyetten uzak nedenlerle binlerce idam kararı veriyordu. Rocas bizzat kendisi vatandaşlarının nasıl bıyık bırakacaklarını dair kuralları koymuştu. O tarihlerde kırmızı kurdele takmayan vatan-

---

(*) **Stamp Collector Şubat 2, 1980.**

daşrın Buenos Aires sokaklarında dolaşmaya hakları yoktu.

1851 de, Eutro Rios eyaleti valisi General Justo Jose de Urquiza, Rosas'a karşı askerî bir hareketi başlattı. 3 Şubat 1852 de Caseros savaşında Rosas yenildi ve sürgüne gönderildi.

General Urquiza Conception da doğmuş, Colegio de San Carlos'ta okula başlamıştı. Büyüyünce siyasete atılmış, kısa zamanda Entre Rios eyaletinden Milletvekili secilmişti. Daha sonra da eyalet meclisine başkan olmuştu. 1841 de de eyalet Valisi seçilmişti.

Bir çok alanda becerisi olan bir kişiliği vardı. Özellikle eğitim dalında çok başarılı idi. Bu sivil çalışmalarının yanında bir de eyalet kuvvetlerinin başına General rütbesi ile geçirilmişti.

O'nun Rosas idaresine karşı düşündükleri herkesçe biliniyordu. O'da yaşamının önemli bir bölümünü halkı bu kötü idareye

karşı uyarmakla geçirmişti. Nitekim Rosas'ın yenilip sürgüne gönderilmesinden sonra yapılan, anayasaya dayalı ilk seçimde Urquia Başkan seçilmişti.

1860 da Cumhurbaşkanlığı süresi sona erince, yeniden kendi eyaletinin eyalet başkanlığına getirilmişti.

11 Nisan 1870 de karşıt fikirler taşıyan bir suikastçının kurbanı oldu.

Urquiza, Conception'daki 44 No. lu Jorge Washington Locasında tekris oldu ve aynı Locada Üs. Muh. lik etti. Daha sonra bir süre de Union Del Plate locasına katıldı. Derecesi 33 dür.

Fotağrafı pek çok Arjantin pullarında bulunmaktadır. Bunlar 1888, 1889, 1920, 1935, 1936 ve son olarak da Bartolome Mitre ile beraber görüldüğü ve 1959 da çıkan San Jose de Flores sözleşmesi serisinde yer almıştır.

DUÂ

Yazan : Schweizer K.:
Çeviren : Macit ERBUDAK

Yalnız çok nadir anlardadır ki, yaşamış olduğumdan dolayı memnuluk duyabildim. Sadece keder dolu bir sempatiyledir ki, çevremde yalnız insanların değil, bütün bir yaratılışın ıstı-
rabını hissettim.

Bu ıstırap topluluğundan kendimi kurtarmaya hiç bir vakit gayret etmedim. Bana öyle göründü ki, dünyanın üzerine çök-
müş olan bu ıstıraptan her birimiz, kendi payına düşeni taşı-
maya mahkûmuz.

Okula başlamadan önce, gece dualarında yalnız insanlar için dua edildiğini bir türlü anlayamazdım. Onun için annem be-
nimle birlikte dua edip te gecen hayırlı olsun diyerek, beni uyutup yanımdan uzaklaştıktan sonra bütün canlılar için ken-
di yapmış olduğum bir duayı eklerdim.

Bu dua şöyleydi : Büyük Tanrım, nefes alan her şeyi koru ve takdis et. Onları her türlü kötülükten sakla ve rahatça uyuya-
bilmelerini sağla. İstırap'ın ne olduğunu öğrenmiş olan kim-
seler, dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar, birbirlerine bağ-
lıdır. Onlar, âdetâ gizli bir bağla birbirlerine bağlanmışlar-
dır. Onlar, bir insanın çekebileceği her ıstırapı bilir ve ıstırap-
tan kurtulma hasretinin ne olduğunu anlarlar.

Derleyen : Sahlr ERMAN

Üye Azalmasına Bir Çare Bulunabilir Mi?

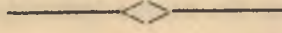
«Masonluğun bugün için karşılaştığı en önemli problem, şüphe yok ki, üyelerindeki azalmadır. 1978 yılında Birleşik Amerika'nın sadece iki Büyük Locasında bir üye artışı görülmüştür. Diğerlerinde ise bir azalma olmuş ve bu azalma bütün ülkede 50.000 civarında bir sayıya ulaşmıştır. Bunun sebeplerini tespit etmemize imkân bulunup bulunmadığını araştırmamız gerekmektedir.

Şüphe yoktur ki üye azalışının sebeplerinden biri çalışmaların «çekici» olmayışdır. Fakat «çekicilik» ten ne anlamak lâzımdır? Acaba bir geceyi ev dışında geçirmek, sosyal faaliyetlere katılmak, ritüelin güzelliklerinden yararlanmak mıdır? Birçoklarımızın bu sebepler yüzünden Mason olduklarından şüpheliyim.

Yaşadığımız çağ, dernekler ve klüpler çağıdır. Her ticaret, endüstri veya meslek grubunun, her hobby'nin bir derneği vardır. Biz üye sayısı itibarile bunlarla rekabet edemeyiz. Bunun içindir ki bizleri onlardan ayıran özelliklerimizi, yani Kardeş Sevgisi, Yardımlaşma ve Doğruluk bağlarını kuvvetlendirmeliyiz. Bu dernek ve kulüplerin tesiri altında kalmak bizim için tehlikeli olur.

Şu halde üyelerimizin artmasını isityorsak, başka dernek veya kulüplerde bulabilecekleri iyi yemekler, golf müsabakaları, geziler, ilgi

çekici konuşmacıların konferansların yerine masonik kardeşliği teşvik etmeli ve müşahhas iyiliksever gayeleri üyelere göstermeliyiz». (W. Bruce PRUITT K. -Declining Membership- Is There A Solution : California Freemason, Yaz 1980, 27, 2, 74-76)

Gündüzleri Çalışan Bir Loca

Avustralya'da Victoria vâdisindeki 862 numaralı Allunga Locası, geçen yıl kurulmuştur. Allunga güneşin eski isimlerinden biridir ve bu loca gündüzleri saat 10 da toplanmakta ve dul hemşirelerin de katıldıkları bir öğle yemeğinden sonra üyeler dağılmaktadır. Yeni locanın üyeleri emekli kişiler olduklarından geceleri sokağa çıkmaktan çekinmektedirler. Şehirlerde geceleri sokaklarda güvenlik içinde dolaşmak sadece Avustralya'ya mahsus bir problem değildir ve bütün dünyada ciddi bir mesele haline gelmiştir. Bu yüzden bir çok kardeş, mesainin bitiminden sonra akşam yemeklerine kalamamaktadır.

(Masonic Square, Mart 1980, VI, 30)

Mason Kimdir?

«Zannedildiğinin aksine Mason, bir insandan ziyade bir insan olma tarzını ifade eder. Hıristiyan veya budist olmak için İsa'nın ya da Buda'nın öğrettiklerine uygun bir biçimde yaşamak nasıl gerekli ise, Mason olmak için de Masonluğun istediği şekilde hareket etmek öylece gereklidir. Bundan anlaşılır ki, iyi veya kötü Mason yoktur. Sadece Mason olan ve olmayan vardır».

(Simbolo, Mart-Nisan 1980, X, 9)

Gılgamış Destanı

«Sümer, Babil, Asûr, Hitit ve Hurit kaynaklarına dayanılarak meydana getirilen bu Destan, Abed AZRİE tarafından arapçadan Fransız-

caya tercüme edilmiş olup, Berg International Yayınevi tarafından yayınlanmıştır. Akad dilinde «Önde giden savaşçı» anlamına gelen Gılgamış'la «Kardeşi ve en yumuşak topraktan yapılmış» arkadaşı Enkidu'nun inisyatik seyahati, yazılı metin olarak 4000 yıl öncesine, fakat ağızdan nakil şeklinde daha da 2000 yıl öncesine gider (Sümer şehri olan Uruk efsanesi). Bu destan insanlığın en eski eserlerinden biridir. Mutlaka okunmalıdır».

(Chroniques - Fransız Millî Büyük Locasının Bülteni - Nisan 1980, II - Aynı Bültende Tahran Üniversitesinden Nasır Said Hüseyin'in yazdığı «Sofilik üzerine denemeler» adlı eserle İbn-î Arabî'nin «Peygamberlerin Hikmeti» kitabının fransızca tercümelerinin Albin-Michel Yayınevi tarafından yayınlandıkları da duyurulmaktadır).

Mavi Locanıza Yardım Etmek İçin Ne Yaptınız?

«Mavi Loca denilen sembolik Locanız Masonluk camiasının en önemli ünitesidir. Siz orada Mason oldunuz ve masonik seyahatinizin ilk adımını orada attınız. İlk üç dereceyi de orada aldınız. Bu sayededir ki, diğer masonik topluluklara girebildiniz. Mavi locanızdan istifa veya gayri muntazam ilânı suretile ayrıldığınız an, bu toplulukların üyesi olmak sıfatını da otomatik olarak kaybedersiniz.

Fakat masonik hayatınızda bu kadar önemli olan bu Mavi Locanız için siz ne yaptınız? Ona ilgi gösterdiniz mi? Size üç dereceyi vermiş olan bu Mavi Locanıza karşı sizin de bazı sorumluluklarınız vardır. Bu masonik vecibeleri yerine getirmeyen kimse kendisinin gerçek bir mason olduğunu iddia edemez. Mavi Locaların sizin ilginize, sizin devamınıza, sizin itinanıza, sizin liderliğinize ihtiyaçları vardır».

(The Pennsylvania Freemason, Şubat 1980, XXVII, 1, 11)

LOCALARDAN HABERLER**Localarda Verilen Konferanslar
Mayıs - Haziran 1980****İSTANBUL**

Loca	Konuşmacı	Konu	Tarih
Kültür	Üstün Aydınalp	Üç Sü. ve Sembolizması	25.4.1980
»	İsmail Hüsrev Tökin	Masonluk ve Özgürlüklerimiz	23.5.1980
Hürriyet	Orhan Güreli	Masonik hukuk	13.5.1980
Sevgi	Gültekin Yeşilyurt	Hümanizma ve Sevgi	21.4.1980
»	Doğan Torunoğlu	Masonik seçim	5.5.1980
»	Panel :		
	Gültekin Yeşilyurt		
	Sevil Çalışkan	21. asıra girerken	
	Gültekin Doğan	Masonluktan ne	
	Kılıç Aktutay	bekleniyor?	2.6.1980
Müsavet	Reyan Erben	İş bitmiyor	16.5.1980
»	Gökhan Kocaoğlu	İkinci derece sembolizmaları	30.5.1980

Loca	Konuşmacı	Konu	Tarih
Hakikat	Temistoklis Dokos	Sembolizm ve Masonluk	29.5.1980
Fazilet	Seza Manizade	Localarda müzik	6.6.1980
Hulus	Yani Karamiti	Kardeşlerim beni Mason olarak tanırlar	7.5.1980
»	Koço Yosifidis	Mason meziyetleri	21.5.1980
Freedom	Kiril Kirof ve Ömer Sabar	W. A. Mozart Kardeşin Masonik müziği	27.3.1980
»	Haluk Bitek	Türkiye'de Mason işaretleri (slide gösterisi ile)	24.4.1980
Devrim	Erol Giron	Güzellik	2.4.1980
»	Uğur Erkey	Sevgi	2.4.1980
»	Metin Erün	Akıl	2.4.1980
Sevenler	Mithat Gürata	Masonluk dışarıya nasıl tanıtılabilir	9.5.1980
»	Reşit Ata	«Bir fantezi : Anadolu kadını- Mitoloji-Masonluk»	23.5.1980
Hisar	Sabetay De'Kamhi	Müşterek dil ve Masonluk	6.5.1980
»	Asım Soyad	Mithat Paşa'nın ölüm yıldönümü	20.5.1980
Üçgen	Hayatlı Fins	Masonluğun felsefesi ve gelişmeleri	2.5.1980
»	Nesim Yasef Ovadya	Semboller	30.5.1980
»	Refael Behar	Eski bir Lion, yeni bir Mason	27.6.1980
Gün	Münip Tarhan	Anderson nizamnamesi	16.4.1980
Başak	Koray Dinçol ve Ali Dinçol	Birinci derecenin iç anlamı üzerine sorular ve cevaplar	8.5.1980

Loca	Konuşmacı	Konu	Tarih
Evren	Panel :	Türkiye'de Masonluk dış aleme açılmalı mı?	6.3.1980
	Yön : Jak Alguadiş		
»	Jak Alguadiş ve İhsan Öner	Anderson anayasası	17.4.1980
Piramit	Atilla Ögüt	Görev	26.5.1980
Nilüfer	Cahit Yorulmaz	İnsanlık üzerine	3.6.1980
Burç	Yüksel Türk	Masonluğa niçin girdim	21.4.1980
»	Kemal Büyükalkan	Ham taşı yontmak	5.5.1980
ANKARA			
Uyanış	Enver Ziya Karal	Memleketimizde Masonlukla ilgili düşünceler	16.5.1980
Yükseliş	Necip Aziz Berkson	İç ve dış alemimiz	17.4.1980
»	Rüçhan Altuğ	Bir Masonun hatıra defteri	17.4.1980
İnanış	Erdoğan Yalav	Osmanlılarda Masonluğu anımsatan kuruluşlar	12.5.1980
Bilgi	Şekûr Okten	Masonluğun ilkeleri pratik hayatta nasıl uygulanmalı	7.5.1980
Yıldız	Orhan Akbay	Masonik Anekdotlar	24.4.1980
»	Raif Tosyalı	Nafiz EKEMEN Bü. Üs.'a ait anılar	22.5.1980
»	Can Arpaç	Tolstoy'un Allahsız Pier'i nasıl Mason oldu	12.6.1980
Çankaya	Ümit Gürelli	(Tez konuşması) Kendimizi tanımada aklın rolü	25.4.1980

Loca	Konuşmacı	Konu	Tarih
Çankaya	Şerafettin Gürbüz	Bizden beklenen inanmakla olur	27.6.1980
Arayış	Günsun Savut	Ritüel	1.4.1980
»	Acer Tekinel	Ahenkli toplum unsuru Kardeşlik	29.4.1980
»	Rahmi Tunçalp	Philadelphia Masonik mabedi	3.6.1980
Ahiler	Seyhun Tunaşar	Gnostisizm ve Masonluk	19.6.1980
Eşitlik	Görüşme	Çeşitli yönleri ile kan verme	13.5.1980
Yunus Emre	Ülkü Angılı ve Ayhan Erol	Masonik açıdan halkla ilişkiler	7.5.1980
İZMİR			
Nur	Tomruk Sağun	Ketumiyet	10.6.1980
»	Okşan Çerik	Gönye-Pergel	24.6.1980
Promethee	Atila Uzel	Promethee	21.5.1980
»	Bülent Zıhnalı	Fran Masonluk üzerine	4.6.1980
Gönül	Panel : Osman Hısım Fahrettin Şengel Ziya Umur	Aday seçiminde kriterler neler olmalıdır? Loca tahkikatı sağlıklı sonuca nasıl ulaşabilir?	12.6.1980
İrfan	Fahrettin Şengel	Aramıza girecekleri nasıl seçmeli ve onlarda neler aramalıyız?	21.4.1980
Ümit	Kuthan Savaşçın	Kardeşlik zinciri	25.4.1980
»	Berkhan Savaşçın	Kimler Mason olabilir?	25.4.1980
Manisa	Erdoğan Bulur	Tolerans	4.6.1980

**KURULUŞ YILDÖNÜMLERİNİ
KUTLAYAN LO. LAR**

VÂDİSİ	LOCASI	KURULUŞ TARİHİ
İSTANBUL	SEVGİ	7.7.1948
	HÜRRİYET	23.8.1948
	HUMANİTAS	6.9.1961
ANKARA	UYANIŞ	12.7.1948

*Kadın ile kadın için çalışan büyük hekim :
Besim Ömer Paşa (Akalin)
Ölümünün 40. yılında (1862-1940)*

Dr. Emine M. ATABEK

Kıbar, güler yüzü, müşfik siması, nazik ve insancı davranışları, terbiyesi, çelebilliği ile herkesin sevgi ve saygısını kazanan, dört nesle hocalık eden, 55 yıl hiç durmadan çalışan, hiç evlenmeyen, kendisini memleketin gençliğine vakf eden, büyük kadın dostu Besim Ömer Paşa (Akalin), 1862 de, İstanbul'da doğmuştur. Babası Nardalı Ömer Şevki Paşa, Sultan Hamit zamanında Meclisi Meb'usanda sayıtlavlık etmiş, sonradan Kastamonu'ya sürülmüş, Sinop'ta mutassarıfık ederken ölmüştü. Besim Ömer ilk tahsilini önce Priştine'de (Kosova) ve bir yıl İstanbul'da, Gülhane Askeri Rüştiyesinde yapıp her iki mektepten de şahadetname aldıktan sonra orta tahsilini Kuleli Askeri İdadisinde bitirmiştir (mezuniyet : 4 ağustos 1879).

Denir ki babası Ömer Şevki Paşanın hekimlere gösterdiği saygı, onlara karşı olan özel muamelesi oğlunu etkilemiş ve onu hekimlik mesleğini seçmeye itmiştir. Askeri Tıp Fakültesine giren genç 1885 yılının mayıs ayında tıp diplomasını almış ve yüzbaşı rütbesile Haydarpaşa hastanesi tatbikat mektebine devam etmeye başlamıştır. Bu meyanda Dr. Ali Saip, İbrahim Lütfi ve Ahmet Hilmi Paşaların

teşviki ile konkur imtihanlarını hazırlayıp onları başarı ile geçerek Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye de fenni Kibale (Ebelik) hocası muallim Vahit beyin yanına muallim muavini (asistan) olarak atanmıştır. Hep aynı yılda, beliren lüzum üzerine, Yunan hududuna asker yığılınca, kendi isteği ile askerî hekim olarak Serfice hastanesine ödev görmeye gitmiş ve orada tifo gibi ağır bir hastalığa tutulmuştur.

İstanbul'a döndüğünde, Fakültede öğretmenlik ödevini hakkıyla yapabilmesi için bilgisini genişletmeye muhtaç olduğunu anlayan genç hekim, asistan kadrosunda kalarak, fakat kendi hesabına olmak üzere 1887 de, Parise gitti. 1888 de, Kibale muallimi Vahit bey ölünce, Prof. Tarnier ve Prof. Budin gibi ünlü üstadların yanında çalışan Dr. Besim Ömer hocasının yerine, muallimliğe tayin edildi ve geri dönmesi istendi. Fakat o, mesaisini bitirmeden gelmeyeceğini bildirdi ve 1889 da, tahsilini tamamladıktan sonra, beraberinde modern jinekoloji ile doğum bilgilerini getirerek Paris'ten avdet etti. 1899 da da Paşalığa yükseldi.

O zamanlar, Osmanlı İmparatorluğunda, doğumda asepsi ve anti-sepsinin lüzumu bilinmezdi. Eller temizlenmeden, aletler sterilize edilmeden çocuk doğurtulur, bunun feci sonucunu genç analar hayatları il öderlerdi. Devrin taassup ve cehaleti yüzünden kadınlar kendilerini hekime göstermekten çekinirler, doğumda yardımcı olarak bilgisiz ebelere müracaat ederlerdi. Yine zamanın görüşüne göre ebelik ahlaka mugayir bir sanat olarak kabul edilir ve bu nedenle ebeliğe rağbet az olurdu. Besim Ömer Paşa önce eskiden beri İstanbul'da ebelik sanatını icra eden kadınları hükümet vasıtasıyla celb etti, onlara 6 ay süre ile ders ve bunun bitiminde bir sertifika verdi. Aynı zamanda, Demirkapı da, eski bir bina da, üç dört demir karyola, eski bir tahta dolap ile bir kaç iskemleden ibaret olan Velâdethaneyi (Doğumevi) tesis etti ve orada hem tıp talebelerine hem de ebelere amelî olarak ders vermeye başladı. Kadınların ebeliğe daha çok intisap etmeleri için mektebe kabul ve kayıt şartlarını mümkün olduğu kadar geniş tuttu, din, mezhep, yaş ve dil farkı gözetmeksizin her kadının ebe mektebine girebilmesini kolaylaştırdı. Mektebe girmek isteği gitgide artınca kayıt şartları da o oranda güçleşti : önceleri hiç olmazsa mutlaka türkçe konuşabilmek ve her hangi bir dilde okuyup yazabilmek, 18-35 yaşları arasında olmak şartı koşulur iken bundan sonra mutlaka türkçe okuyup yazmak ve bir süre sonra da önce ilk tahsil sonra da orta

tahsil görmüş olmak zorunlu oldu. Kısa bir zamanda okumuş ebelerle müracaat eden kadınlar bunlar vasıtasıyla hekime de gözük-meye alışmaya başladılar : bundan böyle ebe kadın, hastası ile hekim arasında bir köprü ödevi görüyordu. Hep Paşanın gayretiyle, illerden gönderilen ebe adaylarını İstanbul'da barındırmak, onları yedirip yatırmak için bir Ebeler yurdu açıldı. Böylece Besim Ömer Paşa Türkiye de modern ebeliği tesis etti ve bu mesleğe bir değer kazandırdı.

Haydarpaşa Tıbbiye Mektebi inşa edildikten sonra Demirkapı da ders gören tıp talebesi oraya nakledildi. O zamana kadar hiç doğum görmeden hekim olan tıp talebesine mümkün olduğu kadar doğum gösterilmeye başlandı ve yüzü kapalı olarak da hasta takdim edildi. Paşa, fasılasız olarak 45 yıl Fennî Velâde (Doğum), Seririyatı vilâdiye ve nisaiye (Doğum ve kadın hastalıkları kliniği) kürsüsünde ders verdi. O yıllarda talebesi olanlar o dersleri hep anımsarlar. Hoca doğum vak'alarını tafsilatıyla, araya fıkralar katarak, daha önce başından geçmiş doğum hikâyelerini de karıştırarak anlatır ve sonunda karakteristik çatlak sesi ile : «Şimdi ne yapacağız?» diye sorarmış.

Ders vermekle yetinmeyen Paşa hiç durmadan da talebesi için bu konuda eser yazar, yayınlardı. Ebeler için «Ebeler» ve «Ebe hanımlara öğütlerim» adlı yazıları, Tıp talebesi için Prof. Luteaud'nun eseri olan ve fransızcadan türkçeye çevirdiği için kendisine 100 lira mükâfat verilen «Emrazı Nisa» kitabı ile «Fennî Velâde», «Kadın hastalıkları ve onlardan korunma» adlı yayınları bunun en güzel örnekleridir.

Binlerce kadının güç doğumlarını başarı ile bitiren ve bu sayede memlekete pek çok çocuk kazandıran, modern fennî velâdeyi uygulayan ve yayan Besim Ömer Paşa görenek, bâtıl itikat ve cehaletle savaşıarak, çocuklarını doğuran ve büyüten Türk kadınına bilgisiz ebelerin tehlikeli ellerinden kurtardığı gibi ona yavrusunu korumayı ve iyi yetiştirmeyi de öğretti. Memleketimizde nüfusun çoğalmasına mâni olan faktör çocuk ölümünün fazlalığı olduğuna inanan hekim, çocuk bakımı ve çocuk hijiyeni hakkında bir çok kitap, broşür, makale yayınladı. Bunlar arasında Prof. Dr. Variot'nun eseri olup kendisinin çevirdiği «Tabibi Etfal», Prof. Budin'in önsözünü yazdığı «Zayıf ve vakitsiz doğan çocuklara takayüt», «Çocuklara

aş—Çocuklar için yiyecek», «Sıhhatnümayı etfal», «Sıhhatnümayı nevzat», «Çocuk sıhhati», «Doğururken ve doğurduktan sonra», «İr-zahane (Darülacezedeki) kreş denilen puponier», «Küçük çocuklar-da vefiyatın kesreti», «Anne olacaklara ve annelere», «Türk çocu-ğu yaşamalıdır», «Türk çocuğu nasıl yaşamalıdır» adlı yazıları en çok okunanlardandır.

Yurdumuzda yüksek yekun tutan çocuk ölümüne karşı savaşa giri-şen Besim Ömer'in girişkenliği ve özendirilmesi sayesinde 1917 de, İstanbul'da, Himayei Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu) ku-ruldu. Önce üyesi, sonra başkanı olarak çalıştığı bu müessesenin çocuk misafirhanesinin gelişmesinde Paşanın bilhassa büyük yar-dımı oldu. Bundan gayri, İstanbul'da, Fransız Kızılhaçı tarafından açılan «Süt damlası» nda ilk zamanları ödev alarak, daha sonra da, kendisi Himayei Etfal Cemiyetinin başkanı iken ona devredilen bu müessesenin yaşamasına ve ilerlemesine çalıştı.

Türk kadınına doğumda yardımcı olan, çocuğunu sağlıklı bir şekilde yetiştirmesini öğreten, genç hanımlarımızı ebelik mesleğine sevk eden Besim Ömer Paşa memleketimizde ve hastanelerimizde hastabakıcıya olan büyük ihtiyacı görmüş, bu konu ile de ilgilen-miştir. Batı'da, Kızılhaç merkezlerinde, hatta belediye dairelerinde hastabakıcılık dersleri verildiğini göz önünde tutarak, 1913 te, Hi-lâliahmer (Kızılay) Cemiyetinin merkez dairesindeki salonunda ka-dınlara, ilk defa olarak, hastabakıcılık dersi vermiş, Kadırga ve Ca-ğaloğlu Hilâliahmer hastanelerinde pratik yapmalarını sağlamıştır. 6 ay sonra imtihan edilerek kendilerine parlak bir törenle diploma verilen bu hanımların çoğu hastanelerde ödev almışlardır. Besim Ömer Paşa, verdiği dersleri toplayarak 440 sayfalık «Hastabakıcı-lık dersleri» adlı bir kitap yazmış ve 1915 te bu eserini yayınlamış-tır. Böylece bizde hastaya bakmak sanatının temelini atan o ol-muştur.

Türk kadınına ebeliğe, hastabakıcılığa iten, memleketin kalkın-ması ve ilerlemesini kadınların bilgisine bağlayan bu ileri görüşlü hekim onların tıp mesleğini benimsemelerine karşı gelemezdi. Ni-tekim 1923 te, kendisi ikinci defa olarak Darülfünun emini iken (Rktör), Tıp Fakültesine kadın talebe alınması için uğraşmış ve he-define ulaşmıştır.

1859 da, Fransız-İtalyan harbi esnasında, Solferino savaş alanını gezen Cenevreli Henri Dunant yaralıların perişan halini görek bundan fevkalâde üzölmüş ve etkilenmişti. Jean-Jacques Rousseau'nun küçük yeğeni olan Dunant kamu oyunun ilgisini savaşta yaralananlara çekerek onlara yardımcı olmak istedi. Kendine uygun, iyi niyetli dört arkadaş buldu ve bu küçük grup yılmadan, yorulmadan çalışmaya koyuldu. Nihayet 22 ağustos 1864 te, yaralıların ve sağlık personelinin tarafsızlığını benimseyen ve taahhüt eden bir statüyü Cenevre Milletlerarası Konferansına kabul ettirdi. Salibiahmer (Kızılhaç) böylece yaratılmış oldu.

Cenevre'de çalışan Salibiahmer Komitesi, Osmanlı İmparatorluğuna ısrarla baş vurarak böyle bir cemiyetin Türkiyede de kurulmasını istiyordu. Bunun üzerine, dinî hislere dokunmamak için «salib» yerine «hilâl» sözcüğü kullanılarak, 1873 te, İstanbul'da, «Hilâliahmer Cemiyeti» (Kızılay) kuruldu ve Dolmabahçe de toplantılarına başladı. Fakat, Cenevre anlaşmasının hükümlerine göre, cemiyet «millî ve daimî» olması icap ederken bu her iki şart da uygulanmıyordu. Durum Meşrutiyete kadar böylece sürüp gitti ve Hilâliahmer gittikçe unutulmaya yüz tuttu. 1911 de, Paşa cemiyeti yeniden kurmayı kendine gaye bildi. Bu maksatla cemiyetin tüzüğünü düzenlemek ve yoluna koymak için 6 kişiden oluşan bir komisyon kuruldu. Kendisinin de bulunduğu bu komisyon hazırlık çalışmalarını tamamlamak için evinde toplanıyordu. Nihayet üyelerin tümü Türk olan ve daimî çalışan bir Hilâliahmer Cemiyeti kuruldu. Bu başarı Paşanın gayreti, iradesi, bilgisi ve gırgınlığı sayesinde elde edilmişti. Üyesi ve ikinci başkanı olduğu bu büyük şefkat müessesesinde Paşa Balkan harbinde, 1. Dünya savaşında, Anadolu İstiklâl harbinde sürekli ve faal olarak hep çalışmaya devam ettiği gibi Hilâliahmeri 1907 de Londra da, 1911 de Washington'da, 1929 da Cenevre'de toplanan Milletlerarası Kızılhaç Konferanslarında büyük başarı ile temsil etti.

İcadî mektepler için yazdığı «Hıfzıssıhat» adlı eserinden gayrı, halka dönük, ona yardımcı olmak isteyen Besim Ömer Paşa, her okumasını bilen vatandaşa, onun anlayabileceği şekilde, sağlığını nasıl koruyabileceğini açıklayan çalışmalar yayınladı. «Sihhatnümayi izdivaç», «Sihhatnümayi tenasül», «Sihhatnümayi aile», «Dişlerin hıfzıssıhası», «Göz ve gözlerin hıfzıssıhası», «Mide-Midenin hıfzıssıhası», «Nevsalî Afıyet» ler bu yayınların güzel örnekleridir. Paşa, bundan gayrı, Fransa'da tütün aleyhinde olan cemiyet tarafından

takdir gören «Tütün», «Müskirat», «Afyon ve esrar» adlı çalışmalarıyla Fransızca yazdığı «Le nicotinisme en Turquie», «Le tabagisme dans ses rapports avec l'alcoolisme en Turquie» adlı eserlerini halka seve seve okutmuştur.

1919 yılında, Türkiye'de bir verem sanatayumu kurmak istendi ve memleketde en uygun yerin neresi olacağını araştırması için bir Alman uzman getirildi. Gelen uzmanın şerefine Tokatlıyan otelinde verilen ziyafet esnasında Besim Ömer Paşa verem ile savaşmak için bir cemiyetin kurulmasının önemi, lüzumundan bahs etti. Önerisine uyularak, hemen o gece, «Verem savaş» cemiyetinin temeli atıldı. Bir kaç gün sonra seçilen üyeler Paşanın evinde toplanarak bu cemiyetin tüzüğünü kaleme aldılar. Bundan sonra Paşa «Verem tehlikesi» adındaki etüdünü yayınladı.

Çok yönlü, çok faal bir ilim adamı olan Besim Ömer Paşanın dikkate değer bir de gazeteci tarafı var. Kendisinin Meşveret, İkdam, Tercümanı hakikat, Şurayı ümmet, Servet, Servetifünun ve daha sonra Cümhuriyet, Akşam, Tan, Son Posta gibi gazetelerde yayınladığı sayısız makaleleriyle memleket sihhatine büyük hizmetleri oldu. Bu yazılarında Paşanın Türk dilinin geçirdiği istihalleri nasıl takip ettiğini, ifadesini ve üslubunu gün be gün nasıl gençleştirdiğini izliyoruz.

Besim Ömer Paşa 1898 de, Meclis-i Sıhhiye-i Umumiye'ye ve Meclis-i Tıbbiye-i Mülkiye'ye üye tayin olundu. 1909 da, bu her iki cemiyetin başkanlığına getirildi. 1912 de, habersiz olarak, Sıhhiye Umum Müdürlüğüne atandı. Ancak o yalnız sanatı ve mesleğinde çalışmak istediğinden 1 yıl sonra müdürlükten istifa etti. 1914 de, Tıp Fakültesi Reisiğine (Dekan), 1915 te, Veremle mücadele cemiyetinin 2. reisiğine seçildi. 1919 da, ilk defa, 1921 de ikinci defa olmak üzere Darülfünun Eminliğine (Rektör) getirildi. 1885 ten 1933'e kadar, hemen hemen 50 yıl hocalık ettikten ve emekli olduktan sonra General Besim Ömer, Büyük Millet Meclisinin 5. ve 6. dönminde Bilecik mebusu olarak ödev gördü. 4 Ekim 1939 da, Türk Tıp Tarihi Kurumu kuruldu ve kurucularının biri olan Paşa bu kurumun ilk başkanı olarak seçildi.

Besim Ömer Akalın, 19 mart 1940 ta, Ankara'da, bir kalb sektesinden vefat etti.

— «Ben dünyanın en talihi insanıyım. Hayatımda ne istedi isem, içimden ne geçtiyse hepsi olmuştur. Artık ben de talih perisinden şikâyet edersem haksızlık etmiş olurum» derdi Paşa. Hakikaten de bu şansı yüzünden iki defa ölümden kurtuldu. Hayatında pek çok seyahat eden Besim Ömer, bir defadan gayrı, ne tren ne de vapur kaçırmıştı. Bir otel garsonunun kendisini vaktinde uyandırmaması yüzünden kaçırdığı vapur ise bir buz dağına çarparak parçalanan ve batan Titanik vapuru idi.

Diğer ürpertici olay da şöyle cereyan etmişti: Anadoluhisarında, bir doğumdan dönen hekim, haddinden fazla kalabalık olan geminin bir yana yalpa etmesi neticesi vapurdan başını «baba» denilen yerlere çarpmış ve ağır surette yaralanarak denize düşmüştü. Güçlülükle kurtarabilmişler ve ancak yarım saat sunî teneffüs yapılarak kendisini hayata kavuşturabilmişlerdi. Bu ikinci kaza Paşayı birincisinden fazla etkilemişti ve suyun altında uzun süre kaldığı halde bozulmayan saatini bir anı olarak son zamana kadar saklamıştı.

Sonradan bırakmak zorunda kaldığı sigayaya Paşa, Avrupa'da alışmıştı. Kendisinin anlatmasına göre, Fransa'da, gittiği kongrelerin birinde, tütün aleyhinde söylemedik laf, tütünü dünya yüzünden kaldırmak için düşünmedik çare bırakmayan alimler toplantılardan çıkar çıkmaz hemen ceplere saldırır sigaralarını çıkarırlarmış. Bu hale çok şaştığını gören bir arkadaşı onun kulağına eğileek : «Orada yeter derecede konuştuk, kabul et ki dimağın da dinlenmeye hakkı var» demiş. Bundan sonra Paşa'da bu usulu benimsemiş. Yıllar geçtikten sonra, tutulmuş olduğu asthme hastlığında, her göğsü sıkıştığında : «Ah gençliğimde kullandığım o kocaman frenk sigaraları yok mu? bu körüğü onların ateşi bozdu» dermiş.

Paşa güzelliğe aşıktı. Güzellerle konuşmaktan son derecede zevk alır, çirkine iki dakikadan fazla tahammül edemezdi. Bir gün eve pek çirkin bir terzi gelmiş. Paşa onunla karşılaşmamak için bütün gün odasından çıkmamış. Soranlara : «Ne yapayım... elimde değil... içimi kapıyor» demişti. Evde hizmetçi, kapıcı ve bilhassa sofracı alınacağı zaman bunların ellerine, yüzünün düzgün olmasına dikkat edilirmiş. Hele sofracı çirkin olsa Paşa «İştahımı kapıyor» der yemeğini isteksiz yermiş.

Hiç evlenmeyen Paşa evliliğin asla aleyhinde değildi. Bilâkis gençleri evlenmeğe teşvik ederdi. Düğünler ise onu pek neşelendirirdi.

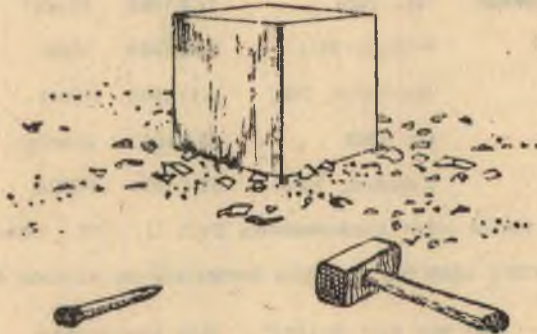

İlk dansı gelinle açmak onu mutlu kılardı. Düğüne giderken de itina ile hazırlanır, evden çıkmadan önce : «Geliniz ve beni kontrol ediniz» diyerek iyi dikilmiş bir frak içinde genç akrabalarının karşısında dururdu. Kravatı, bütün düğmeleri, her şeyi yerli yerinde olup olmadığını araştırdıktan sonra otomobile binerdi.

«Paşam, neden evlenmediniz?» sorusuna Besim Ömer gülümsüyecek : «Ben de size sorayım, evlenmiş olsa idim kaç çocuk yapabirdim? İki... üç... Hesabı daha geniş tutarsak, nihayet altı çocuk değilmi? Halbuki benim yüzlerce, binlerce çocuğum var» derdi. Hakikaten de ölümünde, arkasında ona hayat ve sıhhatlarını borçlu olan binlerce çocuk bıraktı.

Bekâr olmasına rağmen Paşa bütün ömrünü bağları en kuvvetli bir aile hayatı içinde geçirdi. Aile bağlılığını, aile saygısını bir titizlik, bir taassup derecesine getirmişti. Örneğin saat 8 de bütün aile, en meşgul kimseler bile, akşam sofrasında hazır bulunmalı idi. Kendisi evin yukarı katında otururdu. Hayatında bir defa olsun aşağı pijamalı ve traş olmadan inmemişti. Etrafını kendisinin üstüne titreyen, ona büyük ve sevimli bir çocuk gibi bakan insanlar çevirmişti. Bu sıcak ilgi sayesinde Besim Ömer Paşa, onların ortasında, tam bir ilim adamının yaşamını gerçekleştirebildi.

19 mart 1940 ta, ecel kendisine görüldüğünde, bu büyük Türk alimi huzur ile «Ödev tamamlandı» diyerek bu dünyadan göçüp gitti. Ne mutlu ona...

ARAMIZDAN AYRILANLAR

Adı	Doğumu	Tekrîs		Tarih
		tarîhi	Lo.:sı	
Silvio Vidori	İzmir, 1912	20.2.1957	Promethee	31.1.1980
Hüseyin Refik Şansal	İst., 1903	14.11.1931	Selamet	11.4.1980
Mücahit Bartınlıoğlu	İst., 1916	4.2.1971	Yıldız	15.4.1980
Salâh Sun	İst., 1902	1934	Resne	8.5.1980
Cevat Erbakan	İst., 1896	1.1.1930	Cumhuriyet	17.5.1980
Mesut Öz	Akseki, 1926	31.10.1972	Hisar	23.6.1980
Raşid Büyüktuğrul	İst., 1926	8.4.1969	Hisar	2.7.1980
Kadri Yetkin	İst., 1920	15.12.1964	Ülke	3.7.1980
Mecdi Sayman	İst., 1903	1.2.1973	Yüksellş	3.7.1980
Mahmut Erbaş	Tarsus, 1917	10.3.1966	Gönül	5.7.1980
Tayfur Maral	İst., 1922	19.11.1968	Fazilet	7.7.1980
Ahmet Şükrü Köksal	İst., 1926	17.9.1963	Fazilet	11.7.1980
Reşat Karaçay	Pirlepe, 1911	22.6.1958	İdeal	11.7.1980
Demir Şalt	Bandırma, 1936	4.11.1969	Hisar	17.7.1980
Muzaffer Ergin	Or, 1926	24.2.1967	Erenler	21.7.1980
Mete Atabek	Erzurum, 1935	20.1.1978	Kültür	24.7.1980

Ev.: Meş.: 'a intikal eden kardeşlerimize Ev.: U.: Mi.: 'dan sonsuz mağfîret ve kederli ailelerine ve bütün kardeşlerimize sabırlar dileriz.

HIÇ BİR ŞEY ÖLMEZ — HER ŞEY YAŞAR

MİMAR SİNAN

Organ of the Grand Lodge

of Free and Accepted Masons of Turkey

CONTENTS

5. Philosophy of Morals in England In
the XVIII Century ..... Macit ERBUDAK
15. About Our Freedoms ..... İsmail Husrev TÖKİN
19. The French Revolution and
Freemasonry (cont.) ..... Fikret ÇELTİKÇİ
30. Mysticism in Ancient Egypt ..... Nureddin Necdet EVİN
46. Socrates and Testament ..... H. Lütfü ENSARİ
53. Freemasonry and Philately ..... Author : Walter J. KIRBY
Translator : Tarık GÜNER
55. Prayer ..... Author : Schweizer
Translator : Macit ERBUDAK
56. Current Events ..... Şahir ERMAN
59. News from Our Lodges ..... Mimar SİNAN
64. Famous Masons ..... Emine M. ATABEK
72. In Memoriam ..... Mimar SİNAN

Address : 25, Nuruşya Sokağı - Beyoğlu/İSTANBUL

Year : 1980

No. 37

